

Kestävää kasvua ja työtä 2014 - 2020 Suomen rakennerahasto-ohjelma

Itä- ja Pohjois-Suomen alueellinen suunnitelma

Sisällysluettelo:

1.	Itä- ja Pohjois-Suomen suunnitelma-alue.....	3
2.	Itä- ja Pohjois-Suomi Eurooppa 2020-strategian toteuttajana	5
3.	Toimintalinjat.....	9
3.1	(TL 1) Pk-yritystoiminnan kilpailukyky (EAKR)	9
3.2	(TL 2) Uusimman tiedon ja osaamisen tuottaminen ja hyödyntäminen (EAKR)	12
3.3	(TL 3) Työllisyys ja työvoiman liikkuvuus (ESR).....	17
3.4	(TL 4) Koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen (ESR).....	20
3.5	(TL 5) Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta (ESR)	23
4.	Hankevalintojen pääperiaatteet	24
5.	Rahoitus	25
6.	Yhdennetty alueellinen kehittäminen	25
6.1	Kansalaistoimijälähtöinen kehittäminen kaupunkialueilla.....	25
6.2	Kestävä kaupunkikehittäminen	26
6.3	Yhdennetyt alueelliset investoinnit (ITI).....	26
6.4	EU:n Itämeren alueen strategia	26
6.5	Kansainvälinen yhteistyö.....	28
7.	Koordinaatio	29
8.	Horisontaaliset periaatteet.....	30
8.1	Kestävä kehitys.....	30
8.2	Yhdenvertaisuus	31
8.3	Sukupuolten tasa-arvo	31
9.	Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden erityistoimet	32
	LIITE 1: Tuotosindikaattorit ja Itä- ja Pohjois-Suomen tavoitetasot	37

1. ITÄ- JA POHJOIS-SUOMEN SUUNNITELMA-ALUE

Manner-Suomen alueella toteutetaan yhtä yhteistä rakennerahasto-ohjelmaa, joka käsittää sekä Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) että sosiaalirahaston (ESR) toimenpiteet. Tämä Itä- ja Pohjois-Suomen alueellinen suunnitelma on valtakunnallisen Kestävää kasvua ja työtä rakennerahasto-ohjelman täydennysosa, joka täsmentää ohjelman toteutusta Itä- ja Pohjois-Suomessa. Alueellisessa suunnitelmassa nostetaan esiin Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisia erityispiirteitä ja ohjelmatoimituksen painotuksia. Maakunnissa tapahtuva alue-
lähtöinen toteutus pohjautuu maakuntaohjelmiin, ja sitä täsmennetään maakuntaohjelmien toimeenpanosuunnitelmissa. Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisen suunnitelman tuettava toiminta on yhdenmukainen valtakunnallisen ohjelma-asiakirjan kanssa.

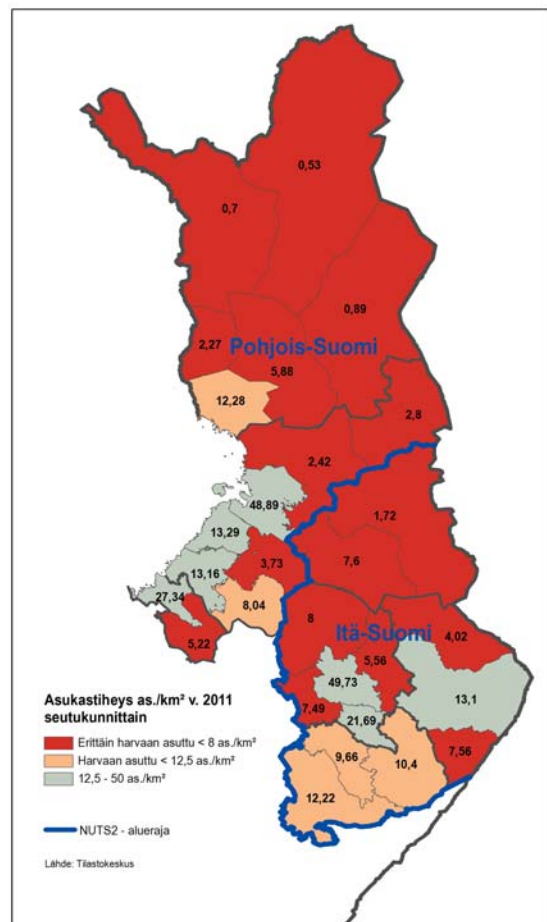
Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisen suunnitelman kattava alue sisältää seitsemän maakuntaa: Etelä-Savo, Kainuu, Keski-Pohjanmaa, Lappi, Pohjois-Karjala, Pohjois-Pohjanmaa ja Pohjois-Savo. Nämä maakunnat muodostavat Euroopan Unionin NUTS 2 -aluejaossa yhtenäisen alueen.

Itä- ja Pohjois-Suomi on harvaan asuttua aluetta ja se kärsii pysyvistä syrjäiseen sijaintiin ja harvaan väestötiheyteen liittyvistä haitoista. Alueen maapinta-ala on noin 2/3 osaa Suomen pinta-alasta. Asukkaita itäisissä ja pohjoisissa maakunnissa on 1,3 miljoonaa, eli noin neljännes suomalaisista.

Itä- ja Pohjois-Suomen alueella on seitsemän maakuntakeskusta (ennakkoväkiluku 31.12.2013): Oulu (193 784), Kuopio (106 314), Joensuu (74 474), Rovaniemi (61 207), Mikkeli (54 614), Kokkola (47 024) ja Kajaani (37 878). Itä- ja Pohjois-Suomen alueella on yhteensä 114 kuntaa, joista 33 on kaupunkeja. Vuonna 2013 maakuntien suurimmissa kaupungeissa asui lähes 44 % alueen väestöstä

Useat tekijät, kuten harva asutus, runsaat luonnonvarat, pitkät etäisyydet ja sijainti syrjässä eurooppalaisilta päämarkkina-alueilta puoltavat Itä- ja Pohjois-Suomen yhdistävää tarkastelutapaa. Tälle menettelylle on pitkät perinteet, sillä itää ja pohjoista on jo vuosikymmenten ajan tarkasteltu muusta Suomesta eroavana aluekokonaisuutena.

Vaikka yhdistäviä tekijöitä on useita, itä ja pohjoinen myös eroavat toisistaan monella tapaa. Itä-Suomessa on enemmän hajallaan asuvaa väestöä kuin pohjoisessa, mutta toisaalta kaupunkien päivittäisalueet kattavat alueen paremmin. Pohjois-Suomen asutus on Itä-Suomeen verrattuna varsin keskittynyttä, mutta samalla pohjoisessa on myös hyvin laajoja erämaita, joissa asutusta ei ole. Kansainvälisissä yhteyksissä Venäjä on tärkeä sekä idälle että pohjoiselle, mutta pohjoisessa korostuvat myös Norjan, Ruotsin ja arktisen alueen merkitys. Elinkeinojen kehittämisessä luonnonvarat luovat potentiaalia sekä Itä- että Pohjois-Suomeen.

Pohjois-Suomessa on kaksi erityistä väestöryhmää. Keski-Pohjanmaan väestöstä 9,4 % (6464 henkilöä v. 2011) on äidinkieleltään ruotsinkielisiä. Kaksikielisyys korostuu alueella ja huomioidaan hallinto- ja viranomaisto-

minnassa. Äidinkieleltään ruotsinkieliset ovat normaalin päätöksentekojärjestelmän kautta edustettuina kuntien ja maakunnan hallintoelimissä.

Saamelaiset ovat Euroopan ainoa alkuperäiskansa. Suomessa asuu 9 919 saamelaista (2011), joista 1870 käyttää äidinkielenään saamea. Saamenkielisiä on eniten (80 %) saamelaisten kotiseutualueella Suomen Lapissa, mutta valtaosa saamelaisista asuu muualla Suomessa (65 %). Perustuslaki turvaa saamelaisille oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriin ja näitä seikkoja koskevaan itsehallintoon saamelaisten kotiseutualueella. Pohjois-Suomessa ja Lapissa saamelaisten hallinnollinen ja kulttuurinen erityisasema on haluttu pitää vahvana ja saamelaiset kehittävät aktiivisesti ja omaehtoisesti saamelaisalueen elinkeinoja ja kulttuuria voimassaolevien ohjelmien toimintalinjojen luomilla resursseilla.

2. ITÄ- JA POHJOIS-SUOMI EUROOPPA 2020-STRATEGIAN TOTEUTTAJANA

Harvaan asutut alueet sekä saavutettavuus

Itä- ja Pohjois-Suomen suunnitelma-alue kuuluu kokonaisuudessaan EU:n Pohjoisiin harvaan asuttuihin alueisiin, joita EU:n alue- ja rakennepolitiikassa käsitellään erityisenä territoriaalisen koheesion kohdealueena. EU:n yhteistä strategista viitekehystä toteuttavat rahastot (CSF) toteuttavat samanaikaisesti kilpailukyyn vahvistamista, alueellisten erojen supistamista ja alueellista yhteistyötä. Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden maantieteelliset erityishaasteet ja kehitysmahdollisuudet huomioidaan Itä- ja Pohjois-Suomen suunnitelmassa. EU-rahoitusinstrumenttien käyttöä ohjataan vahvalla integroivalla otteella.

Itä- ja Pohjois-Suomen suuralue on osana pohjoista harvaan asuttua aluetta suurten haasteiden edessä ohjelmakauden aikana. Näistä merkittävimpiä ovat globalisaation syveneminen, ilmaston muutos, energian hinta ja energiapolitiikan muutokset sekä väestörakenteen ikääntyminen ja laajojen alueiden väestön väheneminen. Alueellisen koheesion näkökulmasta merkittäviä ovat erittäin suuret Suomen sisäiset kehityserot (BKT). Pohjoisilla harvaan asutuilla alueilla on merkittävää kehityspotentiaalia mm. luonnonvarojen kestävä käytön sekä arktisen teknologian ja osaamisen hyödyntäjänä koko Euroopan tasolla, sekä uusien globaalien liikenneyhteyksien mahdollistajana.

Itä- ja Pohjois-Suomi on harvaan asuttua, pitkien etäisyyksien aluetta ja kaukana Euroopan yhteismarkkinoiden ydinalueilta. Alueiden ja elinkeinoelämän kilpailukyyn vahvistamisen edellytyksenä on saavutettavuutta edistävien toimenpiteiden toteuttaminen. Strategisesti valittujen liikenne- ja logistiikkahankkeiden kautta parannetaan Itä- ja Pohjois-Suomen elinkeinotoiminnan toimintaedellytyksiä. Liikenteeseen ja logistiikkaan liittyvien ratkaisujen avulla alueen vetovoimaisuus elinkeinotoiminnan sijoittumisen ja laajentamisen kannalta kasvaa. Saavutettavuuden edistäminen tukee Eurooppa 2020 – strategian kansallisen toimenpideohjelman mukaisesti yritysraakenteen monipuolistamista.

Yritys- ja innovaatiotoiminta

Uutta talouskasvua ja vientiä tavoitellaan yrittäjyyttä edistämällä, pk-sektorin uudistumista, kilpailukykyä ja kansainvälisyyttä lisäämällä sekä kehittämällä työelämän laatua ja tuottavuutta. Kansainvälisyys ja uusien markkinoiden saavuttaminen edellyttävät panostusta jatkojalostuksen lisäämiseen sekä yritysten uusiutumiseen ja uusiin liiketoimintamalleihin. Vientitoiminnassa on kyettävä hyödyntämään etenkin kasvavat Venäjän markkinat, varsinkin jos euroalueen kriisin aiheuttama talouden notkahdus jatkuu. Venäjän liittyminen WTO:n jäseneksi tuo uusia mahdollisuuksia kaupan vilkastumiselle. Yritystoiminnan vahvistaminen ja uusiutuminen edellyttävät toimivien ja laadukkaiden yrityspalveluiden saatavuutta. Yrittäjyyttä on lisättävä koko suunnitelma-alueella, huomioiden myös naisten yrittäjyyden edistäminen. Koko yrityskentän uudistaessa ja tehostaessa toimintojaan mahdollisuus uuden palveluliiketoiminnan synnyttämiselle tai sijoittumiselle alueelle lisääntyy. Uusien yritysten sijoittumista tavoitellaan huomioimalla jo alueella toimivien yritysten tarjoamia synergiaetuja.

Koko suunnitelma-alueen paikallisia innovaatiojärjestelmiä vahvistetaan huomioimalla alueiden erilaiset mahdollisuudet älykkääseen erikoistumiseen. Osaamiskeskittymien tutkimus- ja koulutusinfrastruktuuria vahvistetaan alueellisista elinkeinopoliittisista lähtökohdista. Haasteena on heikohko kansainvälinen verkostoituminen. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen roolia aluekehityksen moottoreina, alueen tarvitsemien huippuosaajien ja uuden tutkimustiedon tarjoajana, kehitetään Quattro helix – periaatteella, jolloin tutkimuslaitosten, julkisen sektorin ja elinkeinoelämän lisäksi huomioidaan kolmannen sektorin mahdollisuudet osallistua innovaatiotoimintaan. Erikoistumisen avulla vahvistetaan mahdollisuuksia osallistua kansallisiin ja kansainvälisiin osaamisverkostoihin.

Innovaatiojärjestelmiä hyödynnetään yritystoiminnan rajapinnassa tapahtuvalla yhteistyöllä, käyttäjä- ja kysyntälähtöisellä t&k&i-toiminnalla sekä innovaatioiden tuotteistamisella. Alueen tavoitteina ovat huippuosaamisen kehittäminen elinkeinoelämän keskeisillä aloilla, alueen kilpailukyvyn uudistaminen sekä tuottavuuden lisääminen. Tuen avulla vauhditetaan tuotekehitystoimintaa, kaupallistamista, uusien teknologioiden ja mahdollistavien teknologioiden kehitystä.

Tutkimus- ja kehittämistoiminta

Tutkimukseen ja innovointiin panostamisen tavoitteeksi on Eurooppa 2020 -strategiassa asetettu 3 % jäsenmaan BKT:sta, Suomen asettama tavoite on 4 %. Itä- ja Pohjois-Suomen t&k&i- menot vuoden 2009 tilaston mukaan alue- BKT:sta ovat Itä-Suomessa 1,6 % ja Pohjois-Suomessa 6,5 %. Oulun seudun merkitys koko suunnitelma-alueen t&k&i-toiminnassa on poikkeuksellisen suuri.

Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden strategioissa pääpaino on pienten ja keskisuurten yritysten osaamistensivien toimintojen laajentamisessa tutkimus- ja kehitystoiminnassa ja korkean teknologian tuotannossa. Tämä edellyttää keskittymistä toimialoihin, joissa alueilla on kilpailuetua ja vahvaa perustaa, mutta lisäksi on pyrittävä vahvistamaan alueiden asemaa uusilla liiketoiminnan erikoisaloilla. Tavoitteena on varmistaa, että Itä- ja Pohjois-Suomen alueet pystyvät edelleen toimimaan kansainvälisen osaamistuotannon edistäjinä ja että osaamispohjaiset toiminnot laajentavat niiden taloudellista perustaa myös harvaan asutuilla alueilla.

Ympäristö ja energiatalous

Pohjoiset harvaan asutut alueet ovat pinta-alaltaan laaja, ja metsä- ja mineraalivaroiltaan rikas alue. Itä- ja Pohjois-Suomeen suunnitellut suurhankkeet vahvistavat alueen teollista pohjaa ja avaavat yrityksille mahdollisuuden päästä mukaan hyödynsaajiksi palveluketjuihin. Yritysten on panostettava liiketoimintaosaamiseen, toimiviin laatujärjestelmiin, sähköisiin palveluihin, verkostoitumisen edistämiseen sekä luonnonvarojen kestävä käyttöä edistävään innovaatiotoimintaan.

Eurooppa 2020 -strategian mukaisesti Itä- ja Pohjois-Suomen suuralueen yleistavoitteena on mahdollisimman vähähiilinen paikallistalous jokaisessa maakunnassa. Suomen tavoitteena on olla johtava luonnonvarojen ja materiaalien kestävä, taloudellisen ja innovatiivisen hyödyntämisen ja osaamisen maa. Keskeistä tämän tavoitteen saavuttamisessa ovat alueiden luontaiset vahvuudet ja luonnonvarat.

Itä- ja Pohjois-Suomella on erityisen suuri uusiutuvan energian tuotantopotentiaali (biomassa, tuuli ja teollisuuden tuottama lämpö ja sivuvirrat) sekä metsä- ja maatalouden kehittämismahdollisuudet. Kasvua, uutta yritystoimintaa, uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja työllisyyttä luodaan alueen luonnonvarojen kestävällä ja tehokkaalla hyödyntämisellä ja mahdollisimman pitkälle viedyllä jatkojalostuksella. Luonnonvarojen kestävä käytön osalta panostuksia kohdistetaan elinkeinotoiminnan ympäristövaikutusten vähentämiseen ja innovaatiotoimintaan. Energiantuotantoon sekä energia- ja materiaalitehokkuuteen liittyvistä innovaatioista haetaan uutta kasvua koko suunnitelma-alueelle.

Vähähiilisyys edistämistä toteutetaan laajalla toimenpidevalikoimalla, sillä vaikutuksiltaan merkittäviä kehittämiskohteita on niin yritys- kuin julkisella sektorilla ja useilla toimialoilla. Uusiutuvan energian käytön lisäämisen ohella panostetaan vähähiilisyyttä edistäviin tuotantomenetelmiin, tuotteiden kehitykseen ja materiaalitekniikan osaamiseen.

Väestönkehitys

Väestön ikääntyminen tuo kasvavia taloudellisia haasteita ja rakennemuutospaineita palvelusektorille. Aktiivinen, terveenä ikääntyminen on keskeinen tavoite. Palvelujen tarjonnassa tasapuolinen saatavuus on keskeinen haaste, missä suunnitelma-alueen laajuus ja etäisyydet ovat merkittävä taustatekijä. Liikkuvien ja sähköis-

ten palvelujen kehittäminen ei yksin riitä. Julkisia palveluja on kyettävä tuottamaan uusin tavoin julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyönä.

Työllisyys ja aluetalous

Suunnitelma-aluetta koskevat keskeiset haasteet ovat voimakas työikäisen väestön väheneminen, kokonaisväestömäärän väheneminen suurimpien keskusten ulkopuolella ja väestön ikääntyminen. Eurooppa 2020-strategiassa on asetettu 20–64 -vuotiaiden työllisyysasteen tavoitteeksi 75 %. Suomen kansallinen tavoite on asetettu vielä korkeammalle 78 %:iin. Itä- ja Pohjois-Suomen suunnitelma-alueen maakuntien työllisyysasteen lähtötaso on Keski-Pohjanmaata lukuun ottamatta huomattavasti Suomen keskitason alapuolella ja työvoiman ennakoitu poistuma vuoteen 2020 on huomattava. Itä- ja Pohjois-Suomessa työllisyysasteen merkittäväksi nostamiseksi tarvitaan erityisen tarkoin kohdennettuja keinoja.

Itä- ja Pohjois-Suomen tavoitteena on työllisyysasteen ja keskimääräisen työiän odotteen nostaminen kohti valtakunnallista keskiarvoa. Tavoitteen saavuttamiseksi keskeistä on nuorten 20–30 vuotiaan väestön joustava ja nopea integrointi työelämään, ikääntyvien työurien pidentäminen sekä työvoiman täyskäytön edistäminen. Osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseksi työuria tulee pidentää kaikissa niiden vaiheissa. Työelämän laatua ja tuottavuutta tulee parantaa huomioiden myös ikääntyvien työntekijöiden työssä jaksaminen ja pääsy elinikäisen oppimisen piiriin. Lisäksi on kehitettävä toimia, joilla ennaltaehkäistään varhaista työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä. Suuret muutokset työmarkkinoilla asettavat merkittäviä haasteita osaamispääoman uudistamiseen ja ammattirakenteiden muutoksiin vastaamiseen.

Työllisyyden parantaminen edellyttää uudenlaista kehitystä koko alueella niin koulutuksen kohdentumisen, osaamisen parantamisen, elinikäisen oppimisen, työelämän laadun kuin työpaikkojen uudistumisen osaluilla.

Osaava työvoima

Työvoimareservin täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää konkreettisia toimenpiteitä kaikissa kohderyhmissä (työttömät, opiskelijat, maahanmuuttajat, syrjäytyneet ja työvoiman ulkopuolella olevat), millä pitkällä tähtäimellä varmistetaan osaavan työvoiman turvaaminen koko suunnitelma-alueelle. ESR-toiminnalla kohdistetaan toimenpiteitä työvoiman saatavuuden, kysynnän ja tarjonnan kohtaannon parantamiseen. On luotava joustavia toimintamalleja ja sosiaalisia innovaatioita, joiden avulla äkillisiin muutostarpeisiin voidaan reagoida nopeasti. Pitkällä tähtäimellä tulee huomioida koulutusjärjestelmien ja –väylien toimivuus osaavan työvoiman saamiseksi, osaamisen kehittämiseksi ja uudistamiseksi. Työvoiman ammatillista ja alueellista liikkuvuutta edistetään tehokkailla, sukupuolisensitiivisillä ohjaus- ja neuvontapalveluilla, parannetaan 2. ja 3. kolmannen asteen koulutuksen laatua ja työelämävastaavuutta sekä kehittämällä aikuiskoulutusta vastaamaan elinkeinoelämän muuttuviin osaamistarpeisiin.

Eurooppa 2020 -strategiassa on korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuudeksi 30–34 vuotiaista asetettu 40 % ja Suomen oma tavoite on 42 %. Vuoden 2010 tilaston mukaan koko maassa lähtötilanne oli 42,7 % ja Itä- ja Pohjois-Suomessa 39,2 %. Suunnitelma-alueen korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuutta on tavoitteena lisätä. Asiaan vastataan rakennerahastovoin kehittämällä koulutuksen laatua sekä kilpailukykyistä ja vetovoimaista koulutus- ja tutkimusympäristöä.

Miehet ja naiset työmarkkinoilla

Työllisyysastetta voidaan nostaa myös purkamalla Itä- ja Pohjois-Suomen työmarkkinoiden voimakasta segregaatiota. Monet alat Itä- ja Pohjois-Suomessa ovat jakautuneet voimakkaasti mies- tai naisvaltaisiin aloihin. Talouden rakennemuutos on poistanut teollisia työpaikkoja, mutta myös luonut uusia teollisia työpaikkoja esimerkiksi kaivosalalle. Viime mainitulle alalle myös ennakoitaan teollisia työpaikkoja syntyvän. Suurin osa teollisten alojen työntekijöistä on miehiä. Uusia työpaikkoja ennakoitaan syntyvän runsaasti sote-alalle ja

palvelualueille. Nämä alat ovat puolestaan naisvaltaisia. Suunnitelma-alueen naistyöpaikoista lähes puolet on rakennemuutoksen edessä olevalla julkisella sektorilla.

Viimevuosien kehitys on pahentanut erityisesti miesten työttömyyttä. Sitä pyritään hillitsemään purkamalla segregatiota eli kouluttamalla miehiä naisvaltaisille sote aloille. Naisten määrää puolestaan pyritään lisäämään nousevilla teollisilla aloilla, kuten kaivosteollisuudessa.

Aiemmin muodostuneen rakenteellisen työttömyyden haasteet ovat edelleen hyvin suuret mm. ammattirakenteen muuttumisen ja suurten alueellisten erojen vuoksi. Vaikka alueilla pyritään turvaamaan osaajatarpeet, muutokset ovat niin suuria, että myös työvoiman liikkuvuuden sekä ammatillisesti että alueellisesti on oltava tulevaisuudessa suurta. Alueiden on pystyttävä tarjoamaan töitä miehille ja naisille, jotta perheiden on helpompi muuttaa työn perässä. Puolison työssäkäynti ja asuminen toisella paikkakunnalla särkee perheitä ja uhkaa hyvää elämää.

Harvaan asuttu alue asettaa työmarkkinoiden toimivuudelle muuta maata suurempia haasteita suuralueen sisälläkin. Uudet työpaikat ja lisääntyvä väestö keskittyvät monissa tapauksissa suurimpiin keskuskaupunkeihin. Myös väestön koulutustasossa on suurta alueellista vaihtelua. Monissa tapauksissa suurimmat ongelmat työvoiman saatavuudessa ovat odotettavissa keskuskaupunkien ulkopuolisille reuna-alueille. Maan sisäisen liikkuvuuden ohella myös työperäisen maahanmuuton rooli tulee kasvamaan nykyisestä koko alueella. Alueellisiin kehityshaasteisiin vastaamisessa huomioidaan myös tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymykset.

Sosiaalinen osallisuus

Eurooppa 2020 – strategiaan liittyvä kansallinen tavoite on köyhyys- ja syrjäytymisriskissä elävien määrän vähentäminen 150 000 henkilöllä. Keskeisin keino köyhyyden vähentämiseksi on työelämäosallisuuden ja työllisyyden lisääminen. Työmarkkinoille pääsyä edistetään kehittämällä työmarkkinoille kuntouttavia palveluita ja palvelukokonaisuuksia, tukemalla työ- ja toimintakyvyn vahvistamista ja parantamalla heikossa työmarkkina-asemassa olevien osaamista.

Koulukeskeyttäjiä maksimimääräksi on Eurooppa 2020 -strategiassa määritelty 10 %. Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnissa koko koulutussektorin keskeyttäjiä osuus viimeisimpien tilastojen mukaan jakaantui siten, että keskimäärin opinnot keskeytettiin ko. koulutussektorin 8,6 – 9,8 % vaihteluvälillä eri maakunnissa. Suomen asettaman alle 8 %:n tavoitteen saavuttaminen on realistinen tavoite myös Itä- ja Pohjois-Suomen suunnitelma-alueella.

Syrjäytymisen ehkäisyyn pyritään vaikuttamaan proaktiivisella toiminnalla eli toimenpiteillä, joilla voidaan vaikuttaa syrjäytymisuhkien tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn kaikissa ryhmissä huomioiden naisten ja miesten erilaiset syrjäytymiskehitystä aiheuttavat tekijät. Kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien ongelmiin kohdistetaan paikallisia ja alueellisesti kohdennettuja toimenpiteitä.

Nuorten aseman huomiointi on keskeisessä asemassa Eurooppa 2020–strategian toteuttamisessa. Nuorten aseman parantaminen erityisesti työmarkkinoilla ja koulutuksessa on keskeisessä asemassa myös Itä- ja Pohjois-Suomessa, jossa liian moni nuori jää koulutuksen ulkopuolelle tai keskeyttää ammatillisen koulutuksen. Tilanteeseen reagointi vaatii nuorten koulutuskysymysten erityistä huomiointia sekä toimia nuorten opiskelemaan nopeuttamiseksi ja opintojen nivelvaiheiden sujuvuuden parantamiseksi.

3. TOIMINTALINJAT

3.1 (TL 1) PK-YRITYSTOIMINNAN KILPAILUKYKY (EAKR)

Uuden liiketoiminnan luominen sekä pk-yritysten kasvun ja kansainvälistymisen edistäminen

Keskeisenä tavoitteena Itä- ja Pohjois-Suomessa on luoda kasvuhakuisia, kansainvälisesti kilpailukykyisiä yrityksiä ja niille kilpailukykyinen toimintaympäristö. Rakennerahastoilla tuetaan yritysten kasvua, kilpailukykyä ja uusiutumista laajalla keinovalikoimalla. Kehitystoimia kohdistetaan yritystoiminnan kaikkiin elinkaaren vaiheisiin, erityishuomion ollessa kuitenkin kasvuhakuisissa pk-yrityksissä.

Alueiden vahvoille toimialoille ja kasvuhakuisille pk-yrityksille panostuksia kohdistetaan uusiutumiseen ja tuottavuuden lisäämiseen, uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen sekä niiden markkinoille saattamiseen. Pk-yritystoiminnan vientiedellytysten edistämisen ja kansainvälisiin arvoverkkoihin osallistumisen osalta panostuksia kohdistetaan erityisesti alueen vahvojen toimialojen kansainvälistymis- ja vientiedellytysten kehittämiseen sekä yritysten tuotteiden markkinoille saattamiseen. Huomiota kiinnitetään myös palveluiden vientiin ja projektiviennin edistämiseen sekä vientiin rinnastettavan matkailutulon kasvattamiseen. Kansainvälistymisen ja verkostoitumisen avulla yritykset voivat laajentaa asiakaspohjaansa, joka etenkin alihankkijayrityksillä on monesti hyvin kapea. Kasvuhakuisia yrityksiä on mahdollista tukea suuntaamalla rahoitusta alueellisiin pääomasijoitusrahastoihin alueiden kehittämisstrategioiden mukaisesti.

Alueiden vahvojen toimialojen kehittämisen ohella pyritään alueiden elinkeinorakenteen monipuolistamiseen kohdistamalla panostuksia uuden yritystoiminnan aikaansaamiseen. Itä- ja Pohjois-Suomen yrittäjyyspotentiaalia vahvistetaan, pääpainon ollessa kasvuhakuisessa työnantajayrittäjyydessä. Huomiota kiinnitetään naisten yrittäjyyden lisäämiseen ja yritystoiminnan kehittämiseen. Uutta yritystoimintaa ja kasvuyrittäjyyttä tukemaan kehitetään uudenlaista yrityskiihdyttämötoimintaa. Kehittämistoimia kohdistetaan erityisesti nuoria aktivoiviin toimintaympäristöihin.

Uusien ja kasvuhakuisten yritysten tueksi panostetaan toimiviin ja osaaviin, pk-yrityksille suunnattuihin asiantuntijapalveluihin. Palvelujärjestelmää kehitetään tukemaan yritysten kasvuprosesseja ja kansainvälistymistä. Toimenpiteitä kohdennetaan liiketoimintaosaamisen vahvistamiseen ja erikoistumiseen, verkostoyhteyksien luomiseen, uusien yhteistoimintamuotojen kehittämiseen erityisesti kansainvälistyvässä liiketoiminnassa sekä uudenlaisten tuotanto- ja jakeluketjujen luomiseen. Julkisen yrityspalvelujärjestelmän kehittämisen lisäksi aktivoidaan yksityistä yrityspalvelutoimintaa, tavoitteena palvelukokonaisuuksien synnyttäminen ja kehittäminen.

Elinkeinorakenteen ja yrityspohjan monipuolistamista edistetään ulkomaalaisten yritysten sijoittumis- ja investoimisedellytyksiä kehittämällä. Tämä vaatii laaja-alaista alueiden tarjoamien mahdollisuuksien tunnistamista ja kehittämistä.

Erityisiä toimenpiteitä kohdistetaan muutos- ja murrosvaiheessa olevien toimialojen tunnistamiseen ja pk-yritysten liiketoiminnan uudistamiseen. Yrittäjien ikääntyessä myös omistajanvaihdoksia edistetään. Rakennemuutokset niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla synnyttävät mahdollisuuksia uuteen yritystoimintaan. Uutta yritystoimintaa syntyy myös yritysten tehostaessa toimintaansa tai ulkoistaessaan tuotantoaan. Julkisen sektorin rakennemuutos koskettaa varsinkin naisvaltaisia työpaikkoja. Julkisen sektorin palvelujen uudistaminen ja ulkoistaminen luo mahdollisuuden etenkin palveluyrittäjyyden synnyttämiseen ja lisäämiseen.

Itä- ja Pohjois-Suomessa on lähivuosina toteutumassa mittavia suurhankkeita. Käynnistyvien hankkeiden myötä alueen yrityksillä on erinomaiset mahdollisuudet luoda uusia verkostoja ja päästä osalliseksi hankkeiden

laajaan palvelutarjontaan. Verkostoituminen ja osallisuus edellyttävät toimittajiin kohdistuviin vaatimuksiin vastaamista. Osaamisen kehittyminen turvaa toiminnan jatkuvuutta.

Yritysten toimintaedellytyksiä kehitetään panostamalla yrityskeskittymien, yrityspuistojen, teollisuusalueiden, yritysverkostojen ja niiden toimintaympäristöjen kilpailukykyisyyteen kehittämishankkeiden avulla.

Vähähiilistä taloutta edistetään toimintalinjalla ilmasto- ja ympäristömyönteisillä kehittämishankkeilla. Yrityksiä kannustetaan eri liiketoiminnan osa-alueilla energia- ja resurssitehokkuuden parantamiseen. Pk-yritysten toiminnan, tuotantoprosessien, tuotteiden ja palveluiden energia- ja resurssitehokkuutta parannetaan uusien ratkaisujen käyttöönoton avulla. Raaka-aineiden, materiaalien ja kuljetuskustannusten lisääntyessä kilpailukykyä lisätään panostamalla materiaalitutkimukseen ja -tekniikkaan, tuotantoteknologiaan, toimivaan logistiikkaan sekä sivuvirtoja ja jätteiden energiasisältöjä hyödyntävään toimintaan. Tutkimus- ja tuotekehityksen osaamista hyödynnetään luonnonvaroja jalostavien yritysten tuotannossa ja tuotantoprosessien kehittämisessä tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden, elinkeinojen kehittämisorganisaatioiden ja järjestöjen osaamista hyödyntäen.

Pk-yritysten kannalta tärkeiden liikenne- ja logistiikkayhteyksien parantaminen

Strategisesti valituilla liikenne- ja logistiikkahankkeilla kehitetään Itä- ja Pohjois-Suomen elinkeinotoiminnan kannattavuutta ja saavutettavuutta. Liikennettä tukevilla ratkaisuilla alueen vetovoimaisuus elinkeinotoiminnan sijoittumisen ja laajentamisen kannalta kasvaa. Liikennekysymykset ja kuljetuskustannukset ovat yrityksille tärkeä kasvu- ja kilpailukykytekijä sekä merkittävä peruste investointi- ja sijoittuspäätöksiä tehtäessä. Liikenteen ja logistiikan sujuvuus ja toimintavarmuus vaikuttavat kaikkiin elinkeinoelämän sektoreihin aina teollisuudesta palveluliiketoimintaan. Yritysten liiketoimintaedellytyksiin vaikuttavat esimerkiksi raaka-aineiden ja valmiiden tuotteiden kuljetuskustannukset, logistiset mahdollisuudet, logistiikan toimivuus ja alueen saavutettavuus.

Tavaravirtojen kasvua on odotettavissa erityisesti uusien kaivosten käynnistymisestä, matkailuelinkeinon kasvusta ja taloudellisen toiminnan keskittymisestä. Pääliikenneverkon toimivuus ja yritysten saavutettavuus ovat kohtalaisen hyviä, mutta verkossa on pullonkaloja ja eri liikennemuotojen yhteensovittamiseen ja esim. puuraaka-aineen alati muuttuviin kuljetustarpeisiin liittyviä ongelmia. Itä- ja Pohjois-Suomen kautta kulkee useita kansainvälisiä liikennekäytäviä, joita pitkin kulkee tulevaisuudessa nykyistä huomattavasti enemmän tavara- ja henkilöliikennettä. Kansainvälisten liikenneyhteyksien kehittäminen ja uusien yhteyksien avaaminen parantaa kansainvälisen elinkeinoelämän ja kaupankäynnin uusia mahdollisuuksia.

Alueiden kehittämistarpeiden mukaisesti kehittämisen kohteena ovat yhteydet TEN -verkkoihin ja liikenteen solmukohtiin, kuten lentokentille, satamiin ja teollisuus-, matkailu- ja logistiikka-alueille, sekä rajanylityspaikoille. Tavoitteena on, että liikenteen tehokkuutta parantavia älyliikenteen palveluja sekä eri liikennemuotojen yhteensovittamiseen liittyviä ratkaisuja on syntynyt. Itä- ja Pohjois-Suomen pk-yritysten saavutettavuutta tukevan liikenneinfrastruktuurin kehittämisessä painopiste on kestävän liikenteen ratkaisuissa. Kestävän liikenteen ratkaisut sekä vähähiiliset kuljetusjärjestelmät tarkoittavat muun muassa kuljetuksien siirtämistä kumipyöriltä raiteille (yhdistetyt kuljetukset) sekä näitä tukevien, pullonkaloja poistavien infrastruktuuritoimenpiteiden sekä informaatioteknologiaan perustuvien liikenteenohjausratkaisujen toteuttamista. Nämä toimenpiteet tukevat sujuvaa ja ennustettavaa liikennettä ja kuljetuksia. Itä- ja Pohjois-Suomen liikenteelliset pullonkaulat tieliikenteen osalta ovat toiminnallisesti puutteellisia tiejaksoja ja liittymäkohtia, jotka ovat keskeisiä elinkeinoelämän kuljetusten kannalta.

Tavoitteena on vähentää liikenteeseen ja logistiikkaan liittyviä ongelmia kokoluokaltaan suhteellisen pienillä, elinkeinotoimintaa tukevilla kehittämistoimenpiteillä. Kyseeseen voivat tulla strategiset liikenneväyläinvestoinnit, kuten liikennejärjestelmän solmupisteiden toimivuuden parantaminen ja liikenteen pullonkaloja poistavat hankkeet. Kehittämishankkeiden osalta keskitytään liikenteen palveluiden ja liikenteen hallinnan

kehittämiseen, älyliikenteen mahdollisuuksien hyödyntämiseen sekä logistiikkayhteistyön kehittämiseen. Toimenpiteiden tavoitteena on osaltaan kehittää vähähiilistä yhteiskuntaa.

EAKR- ja ESR-rahoitusten yhteensovittaminen

Sekä EAKR- että ESR-toimenpiteillä tuetaan osaamisen, kilpailukyvyn ja kasvun mahdollisuuksia mikro- ja pk-yrityksissä. ESR-rahoituksella edistetään osaavan työvoiman saatavuutta ja tuetaan siten yrityksiä työvoiman rekrytoinnissa. ESR-rahoituksella tuetaan myös yritysten tuottavuuden kasvua ja uudistumista kehittämällä mm. työn organisoimisen toimintamalleja ja liiketoimintaprosesseja sekä edistämällä henkilöstön osaamista, innovaatiotoimintaa ja työhyvinvointia. ESR-rahoituksella lisätään alueen kasvu- ja rakennemuutosalojen tarvitsemää osaamista sekä koulutuksen työelämäyhteyksiä ennakoiden elinkeinoelämän muuttuvia osaamistarpeita. Pk-yritysten kilpailukyvyn parantamista ja vähähiilisen talouden edistämistä tuetaan Euroopan sosiaalirahaston hankerahoituksella erityisesti toimintalinjan 3 toimenpitein.

Erityistavoite 1: Uuden liiketoiminnan luominen

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- tuetaan uusien yritysten käynnistymistä ja uuden liiketoiminnan kehittämistä (ml. yrityskiihdyttämömallit)
- tuetaan pk-yritysten ideoiden, tuotteiden ja palvelujen tuotteistamista ja kaupallistamista sekä markkinoille pääsyä

Kohderyhmät: pk-yritykset

Tuensaajat: Aloittavat ja kasvuhakuiset yritykset, yritysryhmät ja -verkostot, elinkeinojen kehittämisorganisaatiot, tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, kunnat ja muut julkisyhteisöt, yhdistykset ja osuuskunnat

Erityistavoite 2: Pk-yritysten kasvun ja kansainvälistymisen edistäminen

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- vahvistetaan kasvuhakuisten, kansainvälistyvien ja kansainvälisille markkinoille tähtäävien pk-yritysten liiketoimintaosaamista ja kansainvälistymisvalmiuksia
- tuetaan kasvua, kansainvälistymistä ja kilpailukykyisyyttä edistäviä pk-yritysten investointeja ja kehittämishankkeita
- kehitetään yritysklustereita, yritysverkostoja ja muita yritysten yhteistyömuotoja
- käytetään pääomasijoituksia yritysten kasvun turvaamiseksi

Kohderyhmät: pk-yritykset

Tuensaajat: Aloittavat ja kasvuhakuiset yritykset, yritysryhmät ja -verkostot, elinkeinojen kehittämisorganisaatiot, tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, yliopistot, kunnat ja muut julkisyhteisöt

Erityistavoite 3: Pk-yritysten energiatehokkuuden edistäminen

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- tuetaan uusien vähähiilisyttä edistävien yritysten käynnistymistä ja uuden liiketoiminnan kehittämistä
- tuetaan pk-yritysten vähähiilisten ja resurssiviisaiden ideoiden, tuotteiden ja palvelujen tuotteistamista ja kaupallistamista sekä markkinoille pääsyä
- tuetaan pk-yritysten kasvua, kansainvälistymistä sekä kilpailukykyisyyttä edistäviä investointeja ja kehittämishankkeita, jotka parantavat yrityksen vähähiilisyttä ja resurssiviisautta
- kehitetään vähähiilisiä yritysklustereita, yritysverkostoja ja muita yritysten yhteistyömuotoja
- käytetään pääomasijoituksia yritysten kestävä kasvun turvaamiseksi.

Kohderyhmät: pk-yritykset

Tuensaajat: Aloittavat ja kasvuhakuiset yritykset, yritysryhmät ja -verkot, elinkeinojen kehittämisorganisaatiot, tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, yliopistot, kunnat ja muut julkisyhteisöt

Erityistavoite 4: Pk-yritysten kannalta tärkeiden liikenne- ja logistiikkayhteyksien parantaminen (vain Itä- ja Pohjois-Suomessa)

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- kehitetään pk-yritystoimintaa tukevia liikenneyhteyksiä älyliikenteen mahdollisuudet huomioiden yrityskeskittymiin ja -puistoihin, liikenne- ja logistiikkaterminaleihin sekä teollisen tuotannon ja jalostuksen kannalta keskeisille alueille
- kehitetään pk-yritystoimintaa tukevia raide- ja lentoliikenteeseen sekä satamiin ja rajaliikenteeseen liittyviä liikennejärjestelyjä
- kehitetään alueen pk-yritystoimintaa tukevia matka- ja kuljetusketjuja sekä logistiikkakeskuksia.

Kohderyhmät: pk-yritykset

Tuensaajat: Aloittavat ja kasvuhakuiset yritykset, yritysryhmät ja -verkot, elinkeinojen kehittämisorganisaatiot, tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, kunnat ja muut julkisyhteisöt, yhdistykset ja osuuskunnat

3.2 (TL 2) UUSIMMAN TIEDON JA OSAAMISEN TUOTTAMINEN JA HYÖDYNTÄMINEN (EAKR)

Tutkimus-, osaamis- ja innovaatiokeskittymien kehittäminen alueellisten vahvuuksien pohjalta sekä yritysten innovaatiotoiminnan vahvistaminen

Uusimman tiedon ja osaamisen hyödyntämisessä ja kehittämisessä korostuvat maakuntien osaamiskeskittymien ja kaupunkien merkitys niiden koulutus- ja tutkimuslaitosten, kehittämisorganisaatioiden ja vahvaan monipuoliseen yritysraakenteeseen perustuen. Itä- ja Pohjois-Suomen olosuhteet huomioiden myös harvaan asutun alueen kilpailukyvyyn kehittämisessä hyödynnetään uusinta tietoa ja osaamista. Maaseudun ja keskuk-sien vuorovaikutusta edistetään ja tuetaan maaseudun vahvuuksien ja mahdollisuuksien hyödyntämistä.

Innovaatio- ja t&k&i-toiminnan kehittämisessä pohjoisten harvaan asuttujen alueiden haasteena on paikallisten innovaatioympäristöjen kyky olla mukana kansainvälisissä verkostoissa. Eri alueiden kansainvälistymisvalmiudet vaihtelevat. Tämän vuoksi toimintalinjalla tuetaan aktiivista kansainvälistymistä ja verkostoihin

osallistumista. Tutkimus-, koulutus- ja innovaatioalan toimijoiden yhteistyökumppanuudet parantavat alueiden ja innovaatiokeskittymän osaamisen, tiedon ja kyvykkyyksien kasautumista sekä tutkimus- ja innovaatiokapasiteetin rakentamista. Pk-yritysten näkökulma korostuu tutkimus- ja innovaatioyhteistyössä ja verkottumisessa niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Verkostoitumisella haetaan konkreettista hyötyä ja syvällistä yhteistyötä alueen elinkeinotoiminnan ja tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan kehittämiseksi ja uudistumiseksi. Tavoitteena on tukea ja laajentaa t&k&i – toimijoiden kumppanuuksia ja yhteyksiä kansallisiin ja eurooppalaisiin aloitteisiin ja ohjelmiin sekä edistää Horisontti 2020 – ohjelman ja muiden rahoitusinstrumenttien hyödyntämistä.

Toimenpiteiden sisältönä on alueiden tutkimukseen ja innovointiin liittyvän erikoisosaamisen ja teknologian muutoksen valmiuksien parantaminen. Huomioita kiinnitetään huipputason asiantuntijoiden ja tutkijoiden rekrytointiin valittujen kärkitoimialojen vahvistamiseksi. Alueen etuna on paikallisen verkoston joustavuus ja reagoitakyky sekä hallittavissa oleva toimijajoukko. Toimijat pystyvät keskittymään paikallisten toimialojen tarpeisiin ja saavuttamaan luottamukseen perustuvat suhteet, joita yhteistyöhön perustuvien innovaatioprosessien läpivieminen edellyttää. Paikallisessa innovaatioympäristössä oleellista on yritysten kanssa tehtävän yhteistyön syventäminen ja toimijoiden yhteistyökulttuurin toimivuus uusien toimintamahdollisuuksien löytämiseksi. Kansainvälisiin innovaatioverkostoihin osallistuminen korostuu osaamiskeskittymissä.

Innovaatioympäristön toimivuuden ja uusiutumisen varmistamiseksi kehitetään tutkimus-, koulutus- ja innovaatiotoiminnan infrastruktuuria. Tuetaan investointeja innovatiivisiin ratkaisuihin ja tutkimus- ja teknologiainfrastruktuureihin, -välineisiin ja toimintatapoihin. Tämän avulla tuetaan alueellisen kilpailukyvyyn rakentamista ja ylläpitoa. Vetovoimaisten t&k&i -ympäristöjen kehittämällä vahvistetaan yritysten, tutkimuslaitosten ja korkeakoulujen yhteistyötä ja älykästä erikoistumista.

Toimintalinjalla vahvistetaan alueiden älykästä erikoistumista. Panostuksia kohdistetaan maakuntien strategioissa tunnistettuihin kärkitoimialoihin, osaamisalueisiin ja kehittämiskohteisiin. Toimintalinjan keskiössä ovat osaamisintensiiviset toimialat ja huomioon otetaan teollisuuden eri alat ja palveluliiketoiminta maakuntien vahvuuksien mukaisesti. Alueiden vahvoja jo pitkälle kehittyneitä toimialoja ja osaamisalueita uudistetaan, kehittämällä kilpailukykyisiä osaamis- ja innovaatiokeskittymiä ja luomalla edellytyksiä uusille teollisille investoinneille, arvoketjuille ja työpaikkojen syntymiselle. Toiminnassa on tilaa myös kilpailukykyisten uusien teemojen tunnistamiselle. Osaamista kehitetään elinkeinoelämän kannalta tärkeiksi ennakoiduille osaamisaloille: alueilla olevalle osaamispotentiaalille ja kyvykkyydelle annetaan mahdollisuudet kehittyä. Uusiutumista haetaan toimialojen rajat ylittävien ja toisia täydentävien ja tukevien osaamisalueiden ja kokonaisuuksien rajapinnoista huomioiden myös kulttuurialojen tarjoamat mahdollisuudet. Yritysverkostoja, klustereita ja klustereiden välistä toimintaa kehitetään edelleen. Alueen arktisia ominaispiirteitä ja niihin liittyvää osaamispotentiaalia hyödynnetään Itä- ja Pohjois-Suomessa. Lisäksi edistetään tieto- ja viestintätekniikkaa hyödyntävien ratkaisujen käyttöönottoa ja siten vahvistetaan alueiden saavutettavuutta.

Tutkimus-, kehitys- ja innovointitoiminnan lähtökohtana ovat kysyntä- ja käyttäjälähtöinen toiminta ja elinkeinoelämästä nousevat kehittämistarpeet. Innovaatioiden kaupallistamiseen ja liiketoimintaosaamiseen kiinnitetään huomiota. Toimenpiteillä parannetaan valmiuksia tutkimuksesta ja innovoinnista tulevien uusien ratkaisujen nopeaan ja laajamittaiseen kaupalliseen hyödyntämiseen. Yritystoiminnan kasvua ja kansainvälistymistä edistetään uudenaikaisilla toimintamalleilla elinkeinoelämän viennin lisäämiseksi ja uusien markkina-alueiden löytämiseksi. Lisäksi parannetaan edellytyksiä tarttua uusiin liiketoimintamahdollisuuksiin. Erityisesti panostetaan nuoria aktivoiviin toimintaympäristöihin sekä naisten yritys- ja innovointitoiminnan aktivointiin.

Alueiden kilpailukyvyyn uudistamiseksi kehittämistoimia kohdistetaan tuottavuuden lisäämiseen. Keinoina ovat uuden teknologian käyttöönotto, uusien tuotteiden, palveluiden ja tuotantomenetelmien sekä toiminta- ja palveluprosessien tehostaminen ja kehittäminen. Keskeistä on liiketoimintainnovaatioiden kehittäminen, mutta toimenpiteiden kohteena voivat olla myös kunnat ja muut julkisen sektorin toimijat. Myös järjestöjen ja sosiaalisten yritysten kysyntälähtöistä innovaatiotoimintaa kehitetään.

Uusien teknologioiden ja innovaatioiden edistämässä huomioidaan julkisten toimintaympäristöjen mahdollisuus toimia uusien liiketoimintojen aktiivisena innovaatio- ja kehitysympäristönä. Elinkeinoelämän, tutkimus- ja koulutuslaitosten sekä julkisen sektorin yhteistyön syventämistä jatketaan.

Uusien sovelluksien ja palveluiden kehittämiseksi panostuksia kohdistetaan kokeelliseen toimintaan, demonstraatio- ja pilotointiympäristöihin, erilaisiin pilotointi- ja demonstraatiokokeiluihin sekä niiden käyttöön-ottoon ja kaupallistamiseen. Uusien ratkaisujen markkinoille saattamiseksi toimenpiteitä kohdistetaan sellaisiin demonstraatio- ja pilotointiympäristöihin, jotka tukevat yritysten lähellä markkinoita olevien tuote-, palvelu- ja ratkaisuideoiden kehittämistä, käyttöönottoa ja kaupallistamista. Kehittämistoiminnassa huomioidaan eri osaamisalueiden lähtökohdat, toimintamallit ja myös muiden kuin teknologiaan perustuvien toimialojen kehittäminen. Osaamisalueiden yhdistämiseen kannustetaan. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa aktivoidaan ja rohkaistaan uusiin ja haasteellisiin kokeiluihin ensisijaisesti elinkeinotoiminnan, mutta myös julkisten palvelujen uudistamiseksi.

Ympäristön laadun sekä luonnonvarojen kestävässä hyödyntämisessä keskitytään kehittämis- ja innovaatio-toimintaan, joka etsii ratkaisuja elinkeinotoiminnan ympäristökysymyksiin sekä kehittää elinkeinotoiminnan kanssa vientikelpoisia ratkaisuja ympäristökysymyksiin, etenkin alueiden luonnonvarojen ja biotalouden hallintaan, luontoarvojen hyödyntämiseen, kestäväan ja tehokkaaseen käyttöön sekä ympäristökuormituksen vähentämiseen liittyen. Panostuksia kohdistetaan ympäristömyönteisiin elinkeinoelämän kilpailukykyä ja toimintaedellytyksiä edistäviin innovaatio- ja kehittämistoimiin.

Uusiutuvan energian ja energiatehokkaiden ratkaisujen kehittäminen

Itä- ja Pohjois-Suomessa vähähiilisen talouden perusta on vahva niin luonnonvarojen, yritystoiminnan kuin osaamisenkin osalta. Pitkien etäisyyksien olosuhteissa hajautetun energian, liikkumisen sekä ruoka- ja jätehuollon paikallisten ratkaisujen kehittäminen on tärkeää. Luonnonvarojen kestävä käyttö kattaa uusiutuvia luonnonvaroja käyttävän ja jalostavan tuotannon ja kulutuksen sekä uusiutumattomien materiaalien kestäväan kehityksen mukaisen hyödyntämisen.

Älykkään erikoistumisen mukaisesti vähähiilisyteen liittyvien tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimenpiteiden kohdentamisessa priorisoidaan maakuntaohjelmien sekä alueiden energia- ja ilmastostrategioiden mukaisia toimenpiteitä. Vähähiilisessä taloudessa Itä- ja Pohjois-Suomessa tavoitteena on paikallisten, uusiutuvien energialähteiden kasvava hyödyntäminen, alueen energiaomavaraisuuden kasvattaminen sekä energia- ja materiaalitehokkuuden edistäminen. Toiminta kohdennetaan vähähiilisen talouden aluetaloudellisesti tärkeimpiin kohteisiin sekä alaa kehittävään innovatiiviseen toimintaan.

Tavoitteena on edistää investointiprioriteetin mukaisesti vähähiilistä teknologiaa koskevaa tutkimusta ja innovointia sekä sen käytön edistämistä. Toimenpiteissä korostuvat paitsi energia- ja materiaalitehokkuus ja uusiutuva energia, myös vähähiiliset strategiat. Toiminta voi kohdistua laajalti yhteiskunnan eri sektoreille: yhdyskuntarakenne ja rakennukset, liikenne, teollisuus, energiantuotanto- ja kulutus sekä julkinen ja yksityinen palvelusektori. Toimissa keskitytään liiketalouden edistämiseen tähtääviin toimiin, kuten uusien energia- ja materiaalitehokkaiden tuotteiden, palveluiden ja tuotantotapojen t&k&i-toimintaan, uuden liiketoiminnan kehittämiseen ja uusiutuvien energiamuotojen käytön edistämiseen. Energia- ja materiaalitehokkuuden edistämässä tuetaan toimia, jotka edistävät ilmastovaikutuksia vähentävien tuotantoprosessien, toimintamallien ja tuotteiden t&k&i-toimintaa sekä liiketoimintaa. Energia- ja materiaalitehokkuutta voidaan parantaa esimerkiksi teollisissa symbiooseissa, joka tuo eri toimijat yhteen hyödyntämään sivuvirtoja sekä kehittämään kierrätystaloutta tukevia toimintamalleja ja ratkaisuja.

Kaupungeilla ja kunnilla on merkittävä rooli ratkoa tulevaisuuden kannalta isoja haasteita tekemällä vähähiilisyttä edistäviä strategioita, joiden suunnittelussa ja toteutuksessa ovat mukana yritykset, kuntalaiset ja alueen toimijat. Toimenpiteillä tuetaan kehittämistoimintaa ja innovaatioita, jotka vähentävät liikkumistarvetta,

hajautuvaa kaupunkirakennetta sekä energiankäyttöä asunnoissa ja rakennusten lämmityksessä. Tavoitteena on kunnianhimoisten energia- ja ilmastotavoitteiden edellyttämien isojen, vähähiilisyteen tähtäävien rakenteellisten muutosten vauhdittaminen ja terävöittäminen kaupungeissa ja kaupunkiseuduilla.

Kunnat luovat edellytyksiä asukkaidensa ilmastomyönteisille ja ekologisesti kestäville valinnoille. Kaupungit ja kunnat voivat omilla valinnoillaan olla luomassa kasvua ja kehittyviä markkinoita. Edelläkävijämarkkinoita syntyy, kun innovatiiviset, kestävät julkiset hankinnat (erityisesti cleantech) ja avoin data tukevat yritysten kasvua ja innovaatiotyötä. Edelläkävijämarkkinoita edistävät toimenpiteet, kuten julkisten hankintojen innovatiivinen toteutus, tukevat yritysten kilpailukyyn kehittämistä. Toimia kohdistetaan kestäviä hankintoja edistävien uusien toimintamallien ja innovaatioiden kehittämiseen.

Tulevien vuosien kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistavoitteet ovat niin haastavia, että niihin vastaaminen edellyttää muutoksia yksityisessä ja julkisessa kulutuksessa. Vähähiilisten valintojen tekemiseksi kansalaiset ja yritykset tarvitsevat tuotteita, palveluja ja sosiaalisia innovaatioita, jotka tekevät ilmastomyönteisistä ja ekologisesti kestävästä valinnoista helppoja ja tavoiteltavia.

EAKR- ja ESR-rahoitusten yhteensovittaminen

Alueiden älykästä erikoistumista, elinkeinon monipuolistamista sekä kasvu- ja rakennemuutosaloja tuetaan sekä EAKR- että ESR-rahoituksella. ESR-rahoituksella kehitetään kasvu- ja rakennemuutosalojen vaatimaa osaamista. Itä- ja Pohjois-Suomessa toimenpiteitä kohdistetaan alueen innovaatiopotentiaalin kasvattamiseen mikä tarkoittaa erityisesti korkea-asteen koulutuksen laadun kehittämistä sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan integroimista koulutukseen. ESR:n toimet kytketään uudentyypisen innovaatiotoiminnan edellyttämien kyvykkyyksien ja osaamisen kehittämiseen niin yrityksissä kuin julkisella sektorilla. Hanketoiminnassa yhdistetään kehitys- ja koulutustoimet sekä huomioida elinikäisen oppimisen periaatteet. Oppilaitosten valmiudet ammattitaitoisen työvoiman kouluttamiseen turvataan huolehtimalla koulutusorganisaatioiden osaamisesta sekä korkeakoulujen ja oppilaitosten työelämäyhteyksistä. Toimenpiteitä tuetaan Euroopan sosiaalirahaston hankerahoituksella erityisesti toimintalinjan 4 toimenpitein.

Eryistavoite 1: Tutkimus-, osaamis- ja Innovaatiokeskittymien kehittäminen alueellisten vahvuuksien pohjalta

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- kehitetään alueen elinkeinotoimintaa tukevaa tutkimus-, kehitys-, ja innovaatiotoiminnan infrastruktuuria hyödyntäen pilotointi-, kokeilu- ja demonstraatioympäristöjä
- luodaan ja kehitetään tutkimus-, osaamis- ja innovaatiokeskittymiä kehittämällä t&k&i -ympäristöjä ja kehitysalustoja huomioiden alueiden osaamiskärjet
- lisätään yliopistojen, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, ammatillisten oppilaitosten, julkisyhteisöjen ja yritysten t&k&i-yhteistyötä, myös kansainvälisellä tasolla, erityisesti Itämeren alueella

Kohderyhmät: pk-yritykset, tutkimus- ja koulutusorganisaatiot

Tuensaajat: Tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, yritykset ja yritysryhmät, alueelliset kehittämisorganisaatiot, julkisomisteiset teknologia- ja osaamiskeskukset ja -keskittymät, kunnat ja muut julkisyhteisöt, yhdistykset

Erityistavoite 2: Yritysten innovaatiotoiminnan vahvistaminen

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- tuetaan pk-yritysten tuotteiden, palveluiden ja tuotantomenetelmien kehittämistä, kaupallistamista ja uuden teknologian käyttöönottoa, kysyntä- ja käyttäjälähtöisyys huomioiden
- tuetaan uusien tuotteiden, materiaalien ja tuotantomenetelmien prototyyppejä, pilotointeja ja demonstraatioita
- kehitetään elinkeinoelämää tukevaa soveltavaa tutkimusta, selvityksiä ja kokeiluja sekä toiminta-, palvelu- ja kaupallistamisprosesseja
- kehitetään ympäristöhaittoja ja -riskejä vähentäviä innovaatioita
- edistetään ympäristön laatuun ja kestävään hyödyntämiseen liittyvää elinkeinoelämän edellytyksille tärkeää t&k&i-toimintaa ja sitä tukevia pilotointi- ja demonstraatiohankkeita

Kohderyhmät: pk-yritykset

Tuensaajat: Tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, yritykset ja yritysryhmät, alueelliset kehittämisorganisaatiot, julkisomisteiset teknologia- ja osaamiskeskukset ja -keskittymät, kunnat ja muut julkisyhteisöt, yhdistykset

Erityistavoite 3. Uusiutuvan energian ja energiatehokkaiden ratkaisujen kehittäminen

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- tuetaan vähähiilisten tuotteiden, palveluiden ja tuotantomenetelmien kehittämistä, kaupallistamista ja uuden teknologian käyttöönottoa, kysyntä- ja käyttäjälähtöisyys sekä tuotteiden elinkaaren aikaiset ympäristökustannukset huomioiden
- tuetaan uusien vähähiilisten tuotteiden, materiaalien ja tuotantomenetelmien prototyyppejä, pilotointeja ja demonstraatioita
- tuetaan vähähiilisyysstrategioiden toteuttamisen kannalta keskeisiä innovatiivisia ratkaisuja ja selvityksiä
- kehitetään vähähiilisiä liikennejärjestelmiä ja liikkumismuotoja
- kehitetään asumisen energiatehokkuutta parantavia innovaatioita ja teknologioita
- luodaan alueellisia materiaali- ja energiavirtojen hyödyntämistä tukevia verkostoja sekä yhteistyömuotoja

Kohderyhmät: pk-yritykset, tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, kunnat

Tuensaajat: yritykset ja yritysryhmät, elinkeinon kehittämisorganisaatiot, kunnat, ja muut julkisyhteisöt, yhdistykset

3.3 (TL 3) TYÖLLISYYS JA TYÖVOIMAN LIIKKUVUUS (ESR)

Toimintalinjan kuvaus

Toimintalinjan tavoitteena on parantaa työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamista, edistää työnhakijoiden ja työvoiman ulkopuolella olevien pääsyä työpaikkoihin sekä tukea työvoiman liikkuvuutta Itä- ja Pohjois-Suomessa. Tavoitteena on myös edistää työntekijöiden ja yritysten sopeutumiskykyä työ- ja elinkeinoelämän muutoksissa sekä kehittää työelämän laatua ja tuottavuutta.

Työllisyyden edistämässä huomiota kiinnitetään erityisesti nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyden alentamiseen sekä ikääntyvien työnhakijoiden ja maahanmuuttajien työllistymiseen. Työelämän laatua kehitetään kokonaisvaltaisesti siten, että työhyvinvointi paranee ja vaikuttaa positiivisesti mikro- ja pk-yritysten ja muiden organisaatioiden tuottavuuteen. Keskeinen tavoite on myös ikääntyvien työntekijöiden työssä pysyminen ja työurien pidentäminen.

Toiminnassa korostuu monialainen kumppanuuteen ja verkostoihin perustuva yhteistyö palveluiden, uusien toimintamallien sekä palvelu- ja tukirakenteiden kehittämiseksi siten, että huomioidaan harvaan asutun alueen erityispiirteet. Työllisyyden edistämiseksi tuetaan innovatiivisia ratkaisuja ja toteutetaan pilottihankkeita, joiden avulla mm. nuorille, muille vaikeasti työllistyville ja ikääntyville voidaan rakentaa pitkistä etäisyyksistä riippumattomia yksilöllisiä oppimis- ja työllistymispolkuja. Yksilöihin kohdistuvien palvelujen räätälöinnissä huomioidaan riittävä tuki- ja ohjaus paikallistasolla. Erilaisia verkkopohjaisia malleja kokeillaan pienten kohderyhmien tavoittamiseksi. Lisäksi tuetaan työmarkkinoille pääsyä, työllisyyttä ja työvoiman liikkuvuutta tukevia paikallisia kokeiluja ja ratkaisuja.

Nuorten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisen edistäminen

Nuorten työllistymistä tuetaan kehittämällä ja tarjoamalla nuorten työllistymistä edistäviä ja muita yksilöllisiä palveluja, työvaltaisia koulutusmalleja (esim. oppisopimuskoulutus, opinnollistettu työpaja), hallinnonalat ylittäviä nivelvaiheiden ohjaus- ja tukitoimia sekä rakentamalla räätälöityjä koulutus- ja työllistymispolkuja. Nuorten palveluverkoston osaamista ja yhteistyötä kehitetään palveluprosessien parantamiseksi ja vaikuttavuuden lisäämiseksi.

Heikossa työmarkkina-asemassa olevien pääsyä työmarkkinoille tuetaan kuntien, valtion, yksityisen ja kolmannen sektorin, yhteistyössä kehittämällä palveluja, palveluun ohjausta ja eri toimijoiden välistä verkosto- ja yritysyritystä. Kehitetään yksilöllisiä koulutus- ja työllistymispolkuja sekä vaihtoehtoisia tapoja suorittaa ammatillinen tutkinto tai tutkinnon osa huomioiden koulutuksen aikainen ohjaus ja tuki. Välityömarkkinoiden toimintaa parannetaan lisäämällä työnantajien mahdollisuuksia mm. pitkäaikaistyöttömien ja osatyökykyisten työllistämiseen.

Työvoiman täyskäyttöä edistetään eri kohderyhmien (mm. pitkäaikais- ja toistuvaistyöttömät, ikääntyvät, osatyökykyiset, maahanmuuttajataustaiset) tarpeet huomioiden työvoima- ja elinkeinopalveluiden avulla sekä kehittämällä ja tarjoamalla työvoiman ulkopuolella olevien ohjaus- ja tukipalveluja sekä räätälöityjä koulutusratkaisuja.

Aktiivisen työvoimapolitiikan keinoja kohdennetaan tehokkaasti myös niihin työnhakijoihin, joiden työmarkkinoille pääsyä voidaan parantaa pääasiassa osaamista ja työmarkkina-avalmiuksia vahvistamalla.

Alueen suuriin työvoimatarpeisiin vastaaminen edellyttää myös työperäisen maahanmuuton lisäämistä sekä alueella jo olevien maahanmuuttajien työllistymisen edistämistä. Maahanmuuttajien työllistymisen esteitä puretaan. Kotoutumispalveluita, palveluprosesseja ja palveluiden saatavuutta parannetaan. Työperusteisten maahanmuuttajien palveluita kehitetään ja tuetaan yrityksiä ja muita työnantajia ulkomaisen työvoiman rek-

rytöinnissa. Työvoiman kansainvälistä liikkuvuutta edistetään myös ns. kolmansien maiden kesken. Alueiden kannalta keskeisten toimialojen työvoiman saatavuutta turvataan edistämällä alueellista ja ammatillista liikkuvuutta.

Työmarkkinoiden rakennemuutosten ja demografisten muutosten ennakkointitietoa hyödynnetään uusien toimintamallien ja palvelujen kehittämisessä sekä kehitettäessä uusia proaktiivisia menetelmiä tunnistamaan myös pidemmän aikavälin työllistymismahdollisuuksia. Rakennemuutostilanteiden hallitsemiseksi pilotoidaan irtisanottujen ja lomautettujen työllistymistä edistäviä malleja ja tuetaan yrittäjyyttä työllistymisen vaihtoehtona.

Toimenpiteitä kohdistetaan monialaiseen yhteistyöhön ja verkostomaisesti toteutettavien palveluiden ja uusien toimintamallien kehittämiseen työmarkkinoille pääsyn edistämiseksi. Lisäksi testataan ja kehitetään erilaisia palvelu- ja tukirakenteita, yritys yhteistyötä sekä edistetään ammatillista ja alueellista liikkuvuutta.

Tuottavuuden ja työhyvinvoinnin parantaminen

Tavoitteena on työelämän laadun ja tuottavuuden samanaikainen parantaminen yrityksissä ja organisaatioissa. Yritysten ja työorganisaatioiden uudistumista ja kilpailukykyä tuetaan kokonaisvaltaisesti kehittämällä johtamisjärjestelmiä ja työn organisoinnin toimintamalleja, liiketoimintaprosesseja, henkilöstön osaamista, innovaatiotoimintaa sekä työhyvinvointia. Lisäksi hyödynnetään hyviä olemassa olevia malleja. Hyvä johtaminen ja työn organisointi vaikuttavat yritysten liiketoimintamenestykseen ja työntekijöiden hyvinvointiin. Toimenpiteillä parannetaan yritysten, yrittäjien ja työntekijöiden sopeutumiskykyä erilaisiin muutostilanteisiin, tavoitteena parantunut tuottavuus ja tuloksellisuus yrityksissä ja muissa työorganisaatioissa. Kehittämistoiminnassa huomioidaan alueiden älykkääseen erikoistumiseen liittyvät osaamistarpeet yrityksissä ja työorganisaatioissa. Työpaikkojen monimuotoisuutta edistetään mm. kehittämällä monimuotoisuus- ja monikulttuurisuusjohtamista ja vahvistamalla johdon ja henkilöstön osaamista.

Työuria pidennetään niiden kaikissa vaiheissa. Työurien alkuvaiheessa huomioidaan esimerkiksi hyvät perehdytyskäytännöt sekä kokemuksen ja osaamisen siirtäminen. Työuralta toiselle siirtymistä tuetaan työuran kaikissa vaiheissa. Huomiota kiinnitetään ikäjohtamiseen sekä nuorten että ikääntyvien työntekijöiden osaamisen kehittämiseen, työssä jaksamiseen sekä ennaltaehkäisevään toimintaan. Kehitetään työkyvyttömyyseläkkeelle jäämistä vähentäviä toimintamalleja.

Yritykset ja työorganisaatiot joutuvat sopeutumaan globaaliin toimintaan, joka näkyy talouden rakenteiden muuttumisena, paikoin äkillisinä rakennemuutostilanteina sekä yhä kansainvälistyvämpänä toimintaympäristönä. Tämän lisäksi väestön ikärakenne on muuttumassa siten, että työmarkkinoilta poistuu enemmän työntekijöitä kuin mitä sinne tulee. Sopeutuminen näihin muutoksiin edellyttää tuottavuuden kasvua ja työurien pidentämistä tukevaa hyvää työelämää.

Työ- ja koulutusurien sukupuolenmukaisen eriytymisen lieventäminen

Miesten ja naisten välistä tasa-arvoa edistetään erityisillä tasa-arvohankkeilla sekä valtavirtaistamalla sukupuolinäkökulma muuhun hanketoimintaan. Tavoitteena on työ- ja koulutusurien sukupuolenmukaisen horisontaalisen ja vertikaalisen eriytymisen lieventäminen. Naisia ja miehiä rohkaistaan hakeutumaan koulutukseen ja työhön perinteisistä sukupuoliroolimalleista poiketen. Palvelujen kehittämisessä ja toteuttamisessa huomioidaan miesten ja naisten erilaiset tarpeet. Naisten yrittäjyyttä ja mahdollisuuksia edetä työuralla tuetaan. Miesten osalta erityistavoitteena on löytää tehokkaita ratkaisuja syrjäytymispolkujen ehkäisemiseksi. Sukupuolinäkökulman aito huomioiminen edellyttää sukupuolen mukaan tuotettua tietoa ja sen hyödyntämistä sekä eri toimijoiden mm. ohjaus- ja neuvontaverkoston, palveluntuottajien ja työnantajien osaamisen lisäämistä.

Erityistavoite 1 Nuorten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisen edistäminen

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- tuetaan nuorisotakuun toimeenpanoa mm. nuorille suunnatun ohjauksen, koulutuksen ja tukipalvelujen keinoin
- kehitetään uudenlaisia ratkaisuja heikossa työmarkkina-asemassa oleville kohdennettaviin (ml. pitkäaikaistyöttömät ja osatyökykyiset) palveluihin, mm. monikanavaisia palveluita ja palveluun ohjausta sekä eri toimijoiden välistä monialaista verkosto- ja yritysysteistyötä edistämällä
- kehitetään maahan muuttaneiden vastaanoton palveluita ja tuetaan kotouttamistoimenpiteitä sekä tuetaan pysyvän poikkihallinnollisen kotouttamistyön tukirakenteen luomista
- tuetaan kansainväliseen rekrytointiin liittyviä toimintamalleja (erityisesti EURES-palveluja kehittämällä)

Kohderyhmät: työttömät, työttömyysuhan alla olevat ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevat nuoret ja heikossa työmarkkina-asemassa olevat (mm. ikääntyvät, pitkäaikais- ja toistuvaistyöttömät, osatyökykyiset, vammaiset henkilöt sekä maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt); kohderyhmälle palveluja tarjoavat tahot; kohderyhmän potentiaaliset työllistäjät – erityisesti mikro – ja pk-yritykset

Tuensaajat: Työvoimapalvelujen tarjoajat ja kehittäjät, kunnat, koulutusorganisaatiot, sosiaalipartnerit, järjestöt ja muut toimialaan liittyvät organisaatiot

Erityistavoite 2. Tuottavuuden ja työhyvinvoinnin parantaminen

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- tarjotaan ja kehitetään tuottavuutta ja työhyvinvointia parantavia koulutus-, ohjaus-, neuvonta- ja asiantuntijapalveluita sekä vahvistetaan aiheeseen liittyvää vertaisoppimista ja verkostoitumista;
- kehitetään ja vahvistetaan työhyvinvointia ja työssä jaksamista edistäviä toimintamalleja ja palveluja kiinnittäen erityisesti huomiota ikääntyvien työssä jaksamiseen;
- kehitetään ja levitetään yritysten ja työorganisaatioiden uudistumista ja kilpailukykyä edistäviä johtamisen ja työn organisoinnin toimintamalleja;
- vahvistetaan yrittäjien ja työntekijöiden sopeutumis- ja kilpailukykyä osaamista, innovaatiokykyä ja muutostilanteiden parempaa hallintaa kehittämällä.

Kohderyhmät: mikro- ja pk-yritysten henkilöstö ja johto, ml yrittäjät; kohderyhmälle palveluja tarjoavat tahot; työvoima- ja yrityspalvelujen kehittäjät ja tarjoajat; julkiset työorganisaatiot; työnantajat.

Tuensaajat: yritykset, työvoima- ja yrityspalvelujen kehittäjät ja tarjoajat, kunnat, koulutusorganisaatiot ja tutkimuslaitokset, sosiaalipartnerit ja muut toimialaan liittyvät organisaatiot

Erityistavoite 3. Työ- ja koulutusurien sukupuolenmukaisen eriytymisen lieventäminen

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- kehitetään ja tarjotaan koulutusta, neuvontaa, ohjausta, mentorointia ym. toimenpiteitä, joilla vähennetään sukupuolten välisiä koulutus- ja osaamiseroja;
- tarjotaan ohjausta ja koulutusta työllistävillä aloilla ottaen huomioon sukupuolen mukaisen eriytymisen lieventäminen;

- tuetaan naisten johtajuutta ja yrittäjyyttä tukevaa osaamista – liittyen erityisesti työnantaja-yrittäjyyteen ja innovaatioiden hyödyntämisestä lähtevään yrittäjyyteen.

Kohderyhmät: työssäkäyvät, työttömät ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevat naiset ja miehet, koulutusorganisaatiot, työnantajat, työllisyys- ja sosiaalipalvelujen tarjoajat, järjestöt, säätiöt ja sosiaalipartnerit

Tuensaajat: yritykset, koulutusorganisaatiot, järjestöt, sosiaalipartnerit ja muut toimialaan liittyvät organisaatiot.

Sosiaaliset innovaatiot, kansainvälinen yhteistyö ja ESR- ja EAKR-rahoituksen yhteensovittaminen

Sosiaalisia innovaatioita pyritään saamaan aikaan erityisesti nuorten ja muiden heikossa työmarkkina-
asemassa olevien työllistymistä edistävien palvelujen kehittämisessä. Innovatiivisia lähestymistapoja haetaan myös mikro- ja pk-yritysten työhyvinvointia ja tuottavuutta edistävien palvelujen ja toimintamallien kehittämässä sekä työurien jatkamisessa.

Kansainvälisellä yhteistyöllä pyritään saamaan lisäarvoa niissä kysymyksissä, joissa alue on suurimpien haasteiden edessä. Tällaisia ovat erityisesti ikääntyminen ja demografiamuutokset sekä nuorisotyöttömyys, työvoiman liikkuvuus tulevien työvoimatarpeiden turvaamiseksi, elinkeinotoiminnan rakennemuutokseen vastaaminen ja työntekijöiden, yritysten ja yrittäjien muutoksiin mukautuminen, työelämän laadun ja tuottavuuden parantuminen.

Toimintalinjalla tuetaan toimintalinjan 1 ja 2 tavoitteiden saavuttamista turvaamalla työvoiman saatavuutta sekä parantamalla mikro- ja pk-yritysten johdon ja henkilöstön osaamista, sopeutumiskykyä ja innovaatiovalmiuksia EAKR-toimin tuetuilla toimialoilla. Yhteisin kehittämistoimin tuetaan alueiden älykkään erikoistumisen mukaisesti pk-yritysten uusiutumista, tuottavuuden kasvua ja kilpailukyvyn vahvistumista. Osaamisen kehittämisessä huomioidaan vähähiilistä taloutta edistävät tavoitteet.

3.4 (TL 4) KOULUTUS, AMMATTITAITO JA ELINIKÄINEN OPPIMINEN (ESR)

Toimintalinjan kuvaus

Toimintalinjan tavoitteena on kehittää koulutuksen laatua sekä parantaa työvoiman ammattitaitoa ja tukea elinikäistä oppimista. Työvoiman osaamista, valmiuksia ja innovaatiokyvykkyyttä kehitetään alueen työelämätarpeiden pohjalta. Erityisenä kehittämiskohteena ovat koulutus- ja työuriin liittyvät siirtymävaiheet, joita tehostamalla parannetaan (nuorten) ammatillisen tai korkeakoulututkinnon suorittamista ja kiinnittymistä työmarkkinoille. Myös tietämystä työelämässä tarjoutuvista mahdollisuuksista parannetaan, sekä lisätään yrittäjämyynteisyyttä edistämällä mm. yrittäjyyskasvatusta ja opetushenkilöstön yrittäjyysosaamista. Kasvu- ja rakennemuutosalojen osaamis pohjaa vahvistetaan tukemalla elinikäistä oppimista ja kehittämällä aikuis-koulutusta vastaamaan paremmin tulevaisuuden tarpeisiin.

Harvan asutuksen tuomia haittoja pyritään minimoimaan edistämällä koulutuksen tasa-arvoista saatavuutta ja kehittämällä paikallisiin osaamistarpeisiin kohdennettuja koulutusratkaisuja. Lisäksi tuetaan joustavia toimintamalleja osaamisen ja koulutuksen kehittämisessä siten, että toteutetaan uusia innovatiivisia ratkaisuja ja pilottihankkeita.

Siirtymävaiheita ja koulutuksellista tasa-arvoa tukevien palveluiden parantaminen

Nuorten aseman parantaminen koulutuksessa on keskeisessä asemassa Itä- ja Pohjois-Suomessa. Alueen nuorisotyöttömyys on korkealla ja työllisyysasteen nostaminen edellyttää nuorten joustavaa ja nopeaa siirtymistä työelämään. Koulutuksen ulkopuolelle jääminen tai koulutuksen keskeyttäminen lisää riskiä jäädä työttömäksi. Toimenpiteitä kohdistetaan nuorten opiskeluun hakeutumisen nopeuttamiseen, opintojen nivel-

vaiheiden sujuvuuden parantamiseen sekä nuorisolain mukaisten monialaisten palveluiden kehittämiseen. Eri koulutusasteiden kehitettäviä kohteita ovat tutkinnon suorittamisen tehostaminen, ura- ja opinto-ohjaus, opetusjärjestelyt, opintoprosessit sekä opiskelukykyä ja – motivaatiota vahvistavat ja työllistymistä tukevat toimet.

Ohjauksellisten palvelujen saatavuudella varmistetaan myös työuriin liittyvien näköalojen laajentaminen. Tavoitteena on vähentää nuorten koulutuksen keskeyttämistä sekä nostaa tavoiteajassa koulutuksen läpäisevien nuorten osuutta. Toimenpiteissä huomioidaan miesten ja naisten koulutuskysymyksiin liittyvät erilaiset lähtökohdat ja tarpeet.

Kouluksellista tasa-arvoa edistetään tukemalla koulutuksessa aliedustettujen tai erityistä tukea tarvitsevien ryhmien osaamisen kehittämistä ja tutkinnon suorittamista. Maahanmuuttajille suunnattua koulutustarjontaa vahvistetaan tavalla, jossa paremmin tunnustetaan ja tunnustetaan heidän aikaisemmin saavuttamansa osaaminen, kielitaito ja ammattitaito. Maahanmuuttajamiehiä ja -naisia motivoidaan ja ohjataan ammatilliseen koulutukseen yhdessä kantaväestön kanssa.

Itä- ja Pohjois-Suomen alueet ovat koulutuksen ja työelämän suhteen voimakkaasti sukupuolen mukaan kah-tia jakautuneita. Toimenpiteissä huomioidaan koulutus- ja työmarkkinoiden segregoitumisen purkamiseen tähtäävät tavoitteet.

Kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen tarjonnan ja laadun parantaminen

Toimenpiteillä kehitetään ja tuotetaan laadukasta koulutustarjontaa alueen kasvu- ja rakennemuutosalojen tarpeisiin, parantaen työvoiman osaamista ja sopeutumiskykyä muuttuvat osaamistarpeet huomioiden. Kaikkien koulutusasteiden kehittämisessä kiinnitetään huomiota alueen tarpeista lähtevään työelämäyhteistyöhön, ennakoiden muuttuvia osaamistarpeita koulutuksen osuvuuden varmistamiseksi. Tämä edellyttää koulutusorganisaatioiden ja elinkeinoelämän aikaisempaa syvempää yhteistyötä. Toimenpiteillä kehitetään menetelmiä koulutuksen työelämäyhteyksien vahvistamiseksi paikalliset ja alueelliset tarpeet huomioon ottaen. Tarvitaan mm. osaamistarpeiden ennakoinnin menetelmiä, laadullisen ja määrällisen ennakoinnin sekä valtakunnallisen ja alueellisen ennakoinnin yhteensovittamista. Ammatillisen koulutuksen osalta huomiota kiinnitetään myös työssä oppimiseen. Toimenpiteitä kehitetään eri toimijoiden välisenä verkostoyhteistyönä, ko-koamalla osaamisen voimavaroja. Myös koulutustasojen välistä yhteistyötä ja joustavuutta tuetaan. Toimintalinjan toimenpiteillä kehitetään toisen asteen ja korkea-asteen koulutuksen laatua. Tavoitteena on toiminta- ja palvelukulttuurin muutos, joka luo oppilaitoksiin ja korkeakouluihin edellytykset tuottaa merkittävästi tuloksellisemmin osaamista ja parantaa työvoiman ammattitaitoa.

Aikuiskoulutusta kehitetään osaamistason nostamiseksi ja tarvittaessa ammattiosaamisen uudelleen suuntaamiseksi mm. erilaisten joustavien ja työelämälähtöisten koulutusväylien avulla sekä aikuiskoulutukseen sopivia menetelmiä ja monimuotoisia innovatiivisia oppimisympäristöjä hyödyntäen. Toiminnassa huomioidaan erityisesti harvaan asuttujen alueiden paikalliset koulutus- ja osaamistarpeet.

Lisäksi huomioidaan koulutusvaihtoehtojen mm. räätälöityjen aikuiskoulutusratkaisujen kehittäminen erityisryhmiin kuuluville (ml. maahanmuuttajat, vammaiset, osatyökykyiset) ikääntyville, vailla ammatillista koulutusta oleville sekä henkilöille, joilla on heikot työelämän perustaidot.

Alueiden älykästä erikoistumista tuetaan kasvualojen vaatimaa huippuosaamista kehittämällä. Itä- ja Pohjois-Suomessa toimenpiteitä kohdistetaan alueen innovaatiopotentialin kasvattamiseen. Tämä tarkoittaa erityisesti korkea-asteen koulutuksen laadun kehittämistä sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan integroitumista koulutukseen. Työvoiman osaamista kehitetään yritysten kasvua tukevalla osaamisalueilla. Rakennemuutokseen vastataan kehittämällä ja uudistamalla eri alojen yhteisiä kehittämistoimia, monialaisia osaamisverkostoja sekä tuote- ja palvelukehitystoimintaa.

Harvaan asuttujen alueiden ja syrjäisten seutujen elinkeinojen säilyminen ja uusien työpaikkojen synnyttäminen edellyttävät riittävän osaamispohjan varmistamista. Erityisesti ammatillisen koulutuksen saavutettavuuteen tarvitaan uudenlaisia, paikallisiin osaamistarpeisiin vastaavia ratkaisuja. Tällaisia voivat olla räätälöidyt täydennys- ja oppisopimuskoulutukset, muunto- ja lisäkoulutukset sekä etä- ja verkko-opetuksen hyödyntäminen.

Sosiaaliset innovaatiot, kansainvälinen yhteistyö ja ESR- ja EAKR-rahoitusten yhteensovittaminen

ESR-toimin tuetaan toimintalinjan 1 ja 2 sekä vähähiilinen talous tavoitteiden saavuttamista lisäämällä oppilaitosten ja korkeakoulujen valmiuksia ammattitaitoisen työvoiman kouluttamiseen, parantamalla oppilaitosten työelämäyhteyksiä, lisäämällä opiskelijoiden yrittäjämönteisyyttä ja yrittäjyysosaamista sekä vahvistamalla työntekijöiden innovointikykyä ja energiaosaamista koulutuksen keinoin. Keskeistä on pitkäjänteinen yhteistyö koulutusorganisaatioiden ja tutkimuslaitosten välillä. ESR-toimet kytketään uudentyypisen innovaatio toiminnan edellyttämien kyvykkyyksien ja osaamisen kehittämiseen niin yrityksissä kuin julkisella sektorilla.

Osaamista kehittäville toimille tuetaan alueiden älykkääseen erikoistumiseen liittyvää osaamista ja parannetaan alueiden innovaatiovalmiuksia. Koulutuksen ja työelämän vuorovaikutusta kehitetään sekä ESR-toimilla että EAKR:n elinkeinoelämälahtoisella innovaatiotoiminnalla. Työ- ja elinkeinoelämäyhteydet ovat keskeisessä asemassa aluelähtöisessä tutkimus-, osaamis- ja innovaatiokeskittymien kehittämisessä.

Eryistavoite 1 Siirtymävaiheita ja koulutuksellista tasa-arvoa tukevien palveluiden parantaminen

Eryistavoite 2 Kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen tarjonnan ja laadun parantaminen

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- kehitetään ja vahvistetaan koulutuksesta koulutukseen tai työelämään siirtymistä tukevia menetelmiä ja palveluita
- lisätään koulutuksen ja työelämän vuorovaikutusta mm. oppisopimuskoulutuksella ja opiskelijoiden työelämävalmiuksia parantamalla
- tuetaan älykkääseen erikoistumiseen liittyviä osaamistarpeita ja parannetaan innovaatiovalmiuksia
- kehitetään erityisryhmien (ml. maahanmuuttajat, vammaiset, osatyökykyiset ja erilaiset oppijat) koulutusvaihtoehtoja ja koulutuksessa aliedustettujen ryhmien koulutukseen osallistumista
- kehitetään aikuiskoulutuksen ennakointimenetelmiä ja parannetaan koulutustarjonnan osuvuutta kasvu- ja rakennemuutosalojen tarpeet huomioon ottaen
- tuetaan uuden ammatin hankkimista työpaikkoja tarjoavilta aloilta sukupuolinäkökulma huomioon ottaen
- tuetaan työssä olevien miesten ja naisten osaamisen ja ammattitaidon parantamista

Kohderyhmät: opiskelijat, työntekijät (ml. yrittäjät), työttömät ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevat naiset ja miehet; koulutusorganisaatiot; opinto-ohjaajat, uraneuvojat ja muut ohjaus- ja koulutuspalveluiden asiantuntijat; hankkeiden toimintaan liittyvät työnantajat

Tuensaajat: koulutusorganisaatiot ja tutkimuslaitokset, kunnat ja kuntayhtymät, järjestöt, säätötoimet, sosiaalipartnerit ja toimintaan liittyvät yritykset ja muut organisaatiot.

3.5 (TL 5) SOSIAALINEN OSALLISUUS JA KÖYHYYDEN TORJUNTA (ESR)

Toimintalinjan kuvaus

Itä- ja Pohjois-Suomen suuralueella sosiaalisen syrjäytymisen riskitekijöitä ovat erityisesti korkea työttömyysaste, Pohjois-Pohjanmaata lukuun ottamatta muuta maata alhaisempi koulutustaso, pienituloisuus ja mielen-terveys- ja päihdeongelmat. Kansansairauksien sairastavuus on suurta ja nuorten psykososiaalinen hyvinvoinnin on huolestuttava. Sosiaalisen syrjäytymisen erityistoimia kohdennetaan erityisesti nuoriin, joilla eri syistä johtuen ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa tai jotka ovat erilaisten palvelujen ulkopuolella. Lisäksi erityistoimia kohdennetaan yhteiskunnassa kaikkein haavoittuvimpiin ryhmiin, jotka kokevat työmarkkinoilta syrjäytymistä ja syrjintää.

Tavoitteena on ehkäistä sosiaalista syrjäytymistä vähentämällä työttömyyttä ja köyhyyttä sekä edistämällä osallisuutta. Toimenpiteiden kohteena ovat ensisijaisesti väestöryhmät, joiden sosiaalinen osallisuus on uhattuina ja jotka tarvitsevat työ- ja toimintakyvyn parantamista ja sosiaalisen osallisuuden tukemista, jotta työllistyminen avoimille työmarkkinoille olisi mahdollista. Lisäksi kohteena ovat ne väestöryhmät, joita köyhyys ja syrjäytymisriski koskettavat keskimääräistä enemmän tai jotka kokevat syrjintää ja ennakkoluuloja työelämään pyrkiessään.

Aktiivista osallisuutta tuetaan monialaisesti ja moniammatillisesti yhteistyössä julkisen sektorin, työelämän ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Kolmannen sektorin roolia syrjäytymisen ehkäisyssä vahvistetaan. Lisäksi vahvistetaan yhteisöllisyyttä.

Syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä kehitetään varhaisen puuttumisen toimintamalleja. Kehittämisen kohteena ovat sosiaalista osallisuutta sekä hyvinvointia tukevat palvelut, toimintamallit ja rakenteet. Lisäksi kehitetään sosiaalisia tukiverkostoja, asiakaslähtöisiä toimintamalleja, matalan kynnyksen palveluita sekä tuetaan yhteisöllisyyttä. Kehittämisen kohteena ovat myös sosiaalista osallisuutta parantavat palveluinnovaatiot. Palveluiden tuotannossa otetaan käyttöön vuorovaikutteisia teknologiaratkaisuja harvan alueen palveluiden turvaamiseksi.

Heikossa työmarkkina-asemassa olevien työ ja toimintakykyä parannetaan kehittämällä sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluita, sektorirajat ylittävää yhteistyötä ja asiakaslähtöisyyttä. Työllistymisen edistäminen edellyttää moniammatillista palveluprosessia, jossa ensisijainen palvelutarve voi olla mm. päihde- tai mielenterveyskuntoutus. Sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluita kehitetään siten, että asiakkaan siirtymät työllistymistä edistäviiin palveluihin tehostuvat. Osana kuntoutusta voidaan kehittää ja tarjota aktiivisuutta lisääviä liikunta- ja kulttuuripalveluita. Toimenpiteillä poistetaan työllistymistä vaikeuttavia työ- ja toimintakyvyn puutteita ja vahvistetaan työelämään osallistumista tukevia valmiuksia.

Nuorten kasvua, osallisuutta ja elämänhallintaa tukevia palveluja ja toimintamalleja kehitetään huomioiden nuorten miesten ja naisten erilaiset tarpeet ja syrjäytymistä aiheuttavat tekijät. Työelämän tai koulutuksen ulkopuolella oleville nuorille kehitetään räätälöityjä kuntoutus-, koulutus- ja työllistymispolkuja matalan kynnyksen ohjaus- ja tukipalveluita tarjoamalla.

Maahanmuuttajien sosiaalista osallisuutta tuetaan kehittämällä tehostettuja kotouttamistoimenpiteitä erityisesti niille maahanmuuttajille, jotka sairauden, vamman tai muun syyn vuoksi alentuneen toimintakyvyn, iän, perhetilanteen, luku- ja kirjoitustaidottomuuden ovat suurimmassa syrjäytymisvaarassa.

Vammaisten ja muiden erityisryhmien palveluita kehitetään työllistymistä tukevaan toimintaan kuntoutus- ja muiden tukitoimien avulla sekä asiantuntijaverkoston osaamista kehittämällä. Asiakkaan palvelutarve huomioiden tarjotaan ja kehitetään mm. päihde- ja mielenterveyskuntoutusta ja työllistymistä tukevia palveluita. Työ- ja toimintakyvyn arviointia kehitetään eri sektorien välisenä yhteistyönä.

Erityistavoite 1 Työelämän ulkopuolella olevien työ- ja toimintakyvyn parantaminen

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- kehitetään osallisuutta vahvistavia kokonaisvaltaisia palveluita erityisesti työelämävalmiuksien näkökulmasta ja vahvistetaan monialaista ja -ammattillista yhteistyötä sekä parannetaan siihen liittyvää osaamista
- tarjotaan nuorten, ikääntyvien ja osatyökykyisten syrjäytymistä ehkäiseviä toimenpiteitä ja kehitetään siihen liittyviä palveluita
- kehitetään asukaslähtöisiä toimintatapoja ja palveluita osallisuuden tukemisessa

Kohderyhmät: työttömät ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevat naiset ja miehet - erityisesti nuoret, maahanmuuttajataustaiset, romanit, vammaiset henkilöt, vajaakuntoiset, pitkäaikaissairaat ja ikääntyvät; työllisyys-, sosiaali-, terveys-, ja kuntoutuspalvelujen tarjoajat, työnantajat.

Tuensaajat: kunnat; työllisyys-, sosiaali- ja kuntoutuspalvelujen tarjoajat; koulutuslaitokset, kansalais- ym. järjestöt, säätiöt, sosiaalipartnerit ja muut toimialaan liittyvät organisaatiot.

4. HANKEVALINTOJEN PÄÄPERIAATTEET

Pääsääntöisesti kaiken ohjelmasta tuettavan toiminnan tulee tukea jonkin ohjelman erityistavoitteen toteuttamista ja myötävaikuttaa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Yksityiskohtaiset, kaikkien rahoittajien noudatettaviksi tarkoitettavat yleiset valintaperiaatteet vahvistetaan seurantakomiteassa. Valintaperiaatteissa on huomioitava sukupuolten välinen tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja kestävä kehitys. Yleisillä valintaperiaatteilla kiinnitetään huomiota mm. seuraaviin seikkoihin:

- Hankkeen toteuttajaorganisaatio ja hankkeen tuettavan toiminnan toimenpiteet ovat tukikelpoisia rahoitettavaksi ohjelmasta
- Hankkeen toteuttaja (tuen saaja) on yksityisoikeudellinen tai julkisoikeudellinen oikeushenkilö
- Hanketoteuttaja ei saa olla konkurssissa, purettavana tai saneerausessa, kilpailukiellossa tai laiminlyönyt veroja tai sosiaaliturvamaksuja tai syyllystynyt oleellisesti väärin tietojen antamiseen tai laiminlyönyt vaadittavien tietojen antamisen
- Hankkeella on selkeä suunnitelma, joka perustuu ennalta selvitettyyn tarpeeseen
- Hankkeessa esitetyt toimenpiteet ovat relevantteja kohderyhmän ja toimintaympäristön kannalta ja niillä voidaan saavuttaa asetetut tavoitteet
- Toteuttajalla on taloudelliset edellytykset hankkeen toteuttamiseksi ja hankkeelle esitetyt resurssit ovat realistiset hankesuunnitelmassa esitettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi
- Tarpeen mukaan hankevalinnoissa tulee painottaa työllisyyttä edistäviä vaikutuksia

Maakunnan yhteistyöryhmät ja rahoittajat voivat asettaa erityisiä valintakriteereitä, jotka vastaavat mm. maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen pohjalta tehtyihin painopistevalintoihin.

Valintaperiaatteilla varmistetaan hankkeiden laadukas toteuttaminen. Hankevalinnoissa kiinnitetään huomiota positiivisiin vaikutuksiin, joilla edistetään ilmastotavoitteiden saavuttamista yhteistyössä julkisen sektorin sekä koko tuotanto- ja palveluketjun kanssa. Lisäksi hankevalinnoilla tulee edistää Itämeristrategian toteuttamista, silloin kun se on tarkoituksenmukaista.

5. RAHOITUS

Hallinnon ja aluekehityksen ministerityöryhmä päätti 22.1.2014 alueellisessa päätöksenteossa olevan rahoituksen indikaatiivisesta jaosta maakuntien kesken. Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien rahoitus jakautuu rahastoittain seuraavasti (ei sisällä teknistä tukea):

	EAKR, milj. €		ESR, milj. €		Yhteensä
Pohjois-Pohjanmaa	127,5	24,2 %	59,5	24,2 %	187,0
Pohjois-Savo	101,7	19,3 %	47,4	19,3 %	149,1
Lappi	92,2	17,5 %	43,0	17,5 %	135,2
Pohjois-Karjala	74,8	14,2 %	34,9	14,2 %	109,7
Etelä-Savo	69,0	13,1 %	32,2	13,1 %	101,2
Kainuu	38,5	7,3 %	17,9	7,3 %	56,4
Keski-Pohjanmaa	23,2	4,4 %	10,8	4,4 %	34,0
Yhteensä	526,9	100,0 %	245,7	100,0 %	772,6

Itä- ja Pohjois-Suomessa EAKR- ja ESR-rahoituksen suhde on kaikissa maakunnissa sama: EAKR:n osuus 68,2 % ja ESR:n osuus 31,8 %. EU-rahoituksen lisäksi maakuntiin kohdistuu 75 % valtionrahoitusta kansallisesta julkisesta rahoituksesta. Kuntarahoituksen tarve on 25 % kansallisesta julkisesta rahoituksesta. Harvaan asuttujen alueiden erityistuki (NSPA) on kokonaisuudessaan EAKR-rahoitusta. Pohjois-Pohjanmaan lukuihin sisältyy Oulun kaupungin kestävän kaupunkikehittämisen rahoitus (EAKR), jota ei käsitellä samassa prosessissa muun alueellisen rahoituksen kanssa. Pohjois-Pohjanmaan osuus ao. rahoituksesta on enintään noin 6,5 milj. €.

Lisäksi Suomessa toteutetaan valtakunnallisia teemoja sekä ESR- että EAKR-rahoituksessa.

6. YHDENNETTY ALUEELLINEN KEHITTÄMINEN

6.1 KANSALAISTOIMIJALÄHTÖINEN KEHITTÄMINEN KAUPUNKIALUEILLA

Paikallisen kehittämisen tarpeet huomioidaan Itä- ja Pohjois-Suomen rakennerahastotoiminnassa osana normaalia ohjelmajärjestelmää. Kukin maakunta ratkaisee alueelle parhaiten soveltuvan toimintatavan. Toimeenpanoa ohjaavat maakuntaohjelmat sekä maakunnan yhteistyöryhmien linjaukset. Asiaa on mahdollista tarkastella maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmassa. Paikallisen kehittämisen osalta rakennerahastotoimien yhteensovittaminen maaseutuohjelman kanssa on oleellista. Maakunnan yhteistyöryhmän rooli asiassa on keskeinen.

Paikallisen kehittämisen toimintamallin on tuotava aitoa lisäarvoa rakennerahasto-ohjelman alueelliseen toimeenpanoon esim. mahdollistamalla aikaisempaa paremmin pienten toimijoiden yhteiset hankkeet. Hyvinvoinnin ja elinvoimaisuuden edistäminen vaatii paikallistasolla yhteistyön onnistumista julkisen sektorin, yksityisen sektorin sekä kansalaisten välillä. Hakijatahoina voisivat toimia esimerkiksi järjestöt, osuuskunnat ja yhdistykset, ja hankkeet voisivat kytkeytyä laajempiin kehittämiskokonaisuuksiin vahvistaen kehittämiskomppaniuksia julkisen (erityisesti kunta) ja yksityisen sektorin sekä kansalaisten välillä. Myös kaupunkien, kuntien ja mm. yliopistotoimijoiden paikallisiin tarpeisiin keskittyvään kehittämistoimintaan vastataan parhaiten ohjelman normaalin toimeenpanon kautta. Yhteisöllä lähtöisessä innovaatiotoiminnassa nähdään mahdollisuuksia sekä harvan asutuksen alueella että Itä- ja Pohjois-Suomen kaupungeissa.

6.2 KESTÄVÄ KAUPUNKIKEHITTÄMINEN

Maakuntien keskuskaupunkien (Oulu, Kuopio, Joensuu, Rovaniemi, Mikkeli, Kokkola ja Kajaani) merkitys Itä- ja Pohjois-Suomen suunnitelma-alueen rakennerahastotoiminnassa on keskeinen. Myös alueen pienemmillä kaupungeilla on merkittävä rooli alueen ja niitä ympäröivän maaseudun kehittämisessä – roolia korostaa alueen maantieteellinen laajuus. Kaupunkialueiden elinkeinotoiminta on monipuolista ja niiden yritysraakenteet ovat vahvat. Kaupunkialueiden merkitystä lisäävät niille sijoittuneet tutkimuslaitokset, koulutusorganisaatiot ja runsaslukuiset kehittämisorganisaatiot. Itä- ja Pohjois-Suomen alueella kaupungit toimivat vahvoina alueidensa vetureina, monipuolisina ja kansainvälisesti kilpailukykyisinä elinkeino-, innovaatio- ja osaamisympäristöinä sekä työssäkäyntialueina.

Rakennerahasto-ohjelma tarjoaa kaupungeille ja niiden alueille sijoittuneille toimijoille resursseja lisätä alueiden kilpailukykyä. Kaupunkialueiden toimijat ovat keskeisessä roolissa, kun etsitään ratkaisuja elinkeinoelämän uudistumiseen, ja niillä on myös parhaat edellytykset toimia kansainvälisissä verkostoissa mm. toimijoiden runsauden, osaamispääoman ja liikenneyhteyksien vuoksi. Kaupunkien uudistumis- ja kilpailukykyyn vahvistamisen ohella rakennerahastot tarjoavat resursseja sosiaalisen kestävyuden vahvistamiseen sekä ilmastomuutoksen haasteisiin vastaamiseen ohjelman vähähiilisyden talouden edistämisen kautta.

6.3 YHDENNETYT ALUEELLISET INVESTOINNIT (ITI)

Suomen kuusi suurinta kaupunki on valittu toteuttamaan kestävästä kaupunkikehittämisestä yhdennettyä alueellista strategiaa. Itä- ja Pohjois-Suomen alueelta Oulun kaupunki on mukana ao. verkostossa. 6AIKA - Avoimen ja ketterät kaupungit-strategiassa on kolme prioriteettialuetta: avoimet innovaatioalustat, avoin data ja rajapinnat sekä avoin osallisuus. Strategian toteuttamisessa hyödynnetään sekä EAKR- että ESR-toimenpiteitä. Kaupunkien edustajien sekä asiantuntijoiden muodostama ohjausryhmä valitsee toteutettavat EAKR-hankkeet avoimella ja läpinäkyvällä prosessilla (tarkoituksenmukaisuusharkinta) ja rahoittava maakunnanliitto tekee rahoituspäätöksen (ohjelmanmukaisuus- ja laillisuusharkinta). ESR-hankkeiden osalta verkosto tekee hankesuostuksen normaalin hankeprosessin mukaisesti, jolloin rahoittajalla on sekä tarkoituksenmukaisuus- että laillisuusharkinta.

Tavoitteena on, että Itä- ja Pohjois-Suomessa toteutetaan alueen ylimaakunnallisia, temaattisia kokonaisuuksia, joiden edistämiseen käytetään sekä rakennerahastovaroja että kannustetaan muiden, EU-osarahoitteisten rahoitusohjelmien hyödyntämiseen (mm. Horizon 2020, Interreg-rahoitukset, ENI-rahoitukset). Teemat valitaan alueiden älykkään erikoistumisen pohjalta. Valmistelu on käynnistetty kahdesta teemasta: Kaivannaisalan kestävä kehittäminen sekä puuraaka-aineen uudet käyttömahdollisuudet.

6.4 EU:N ITÄMEREN ALUEEN STRATEGIA

Itä- ja Pohjois-Suomen suuralue asemoituu Itämeren alueeseen EU:n pohjoisimpana alueena ja EU:n ulkoraja-alueena Venäjän Federaatioon. On merkille pantavaa, että pohjoinen harvaan asuttu alue on maantieteellisesti omaleimainen ja Euroopan tasolla luonnonvarojensa ansiosta erityisen lupaava kehityskohde. Itämeren strategian kannalta tärkeitä ovat rakennerahasto-ohjelman lisäksi Itä- ja Pohjois-Suomen alueilla toteutettavat Euroopan alueellisen yhteistyön ohjelmat sekä Euroopan unionin osarahoittamat ulkorajayhteistyöohjelmat.

Itä- ja Pohjois-Suomen roolia koko Itämeren alueen osana ja sen strategian toteuttajana selkeyttää ja vahvistaa se, että kaikissa Euroopan aluekehitysrahastosta rahoitettavissa ohjelmissa toteutetaan samansisältöisiä

painopistevalintoja. Erityisen tärkeitä tässä mielessä ovat koko pohjoisia harvaan asuttuja alueita koskevat saavutettavuutta (vetovoimaisuutta ja hyviä yhteyksiä), innovaatiotoimintaa ja elinkeinojen kehittämistä koskevat toimenpiteet sekä niiden yhdenmukaisuus erityisesti Suomen ja Ruotsin välillä. Myös ENI-ohjelmissa noudatetaan samaa painopisteajattelua, mutta painopisteitä on sovellettu paremmin ulkorajayhteistyöhön soveltuviksi, ja siksi ne poikkeavat jonkin verran aluekehitysrahastolle asetetuista painopisteistä.

Itä- ja Pohjois-Suomen suuralue edistää kehittämistoiminnassa Euroopan unionin Itämerialueen strategiaa päämääriä rakennerahastojen rahoitusohjelmien painotuksien kautta. EU:n Itämeri-strategialle on määritelty kolme päätavoitetta:

- meren pelastaminen
- alueen yhdistäminen
- hyvinvoinnin kasvattaminen

Itä- ja Pohjois-Suomen alueella toteutetaan tulevilla ohjelmakaudella seuraavia Euroopan unionin rakennerahasto- ja ulkosuhdeohjelmia:

- Kestävää kasvua ja työtä 2014-2020 – Suomen rakennerahasto-ohjelma
- Pohjoinen Periferia ja Arktinen-ohjelma
- Interreg Pohjoinen-ohjelma
- Botnia- Atlantica
- Itämeren alueen ohjelma
- Interreg Europe
- Karelia ENI CBC
- Kolarctic ENI CBC
- Kaakkois-Suomi – Venäjä CBC

Itä- ja Pohjois-Suomen alueellinen suunnitelma Itämeren alueen strategian toteuttajana

Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisessa suunnitelmassa esitetään tuettavaksi energia- ja materiaalitehokkuutta edistäviä toimia, ympäristöhaittoja ja –riskejä vähentäviä innovaatioita ja luonnonvarojen kestävään käyttöön perustuvaa elinkeinotoiminnan kehittämistä. Ohjelman toimintoja voidaan tarvittaessa laajentaa yli ohjelma-alueen säännösten puitteissa. Hyvinvointiin tähtäävät toimet keskittyvät Eurooppa 2020-strategian mukaisesti erityisesti syrjäytymisen ehkäisyyn. Itä- ja Pohjois-Suomen alueellinen suunnitelma tukee kauttaaltaan asetettuja itämeren alueen strategian päätavoitteita.

EAY-ohjelmat Itämeren alueen strategian toteuttajana

Itämeren alueen ohjelma (Baltic Sea Region Programme) on nimetty tärkeimmäksi EU:n Itämeren alueen strategiaa toteuttavaksi rahoitusohjelmaksi. Ohjelma-alueeseen kuuluu koko Suomi. Ohjelman toimintalinjat ja niiden yhteydet Itämeren alueen strategiaan ovat

- Innovaatiokapasiteetti
 - hyvinvoinnin kasvattaminen
- Luonnonvarojen tehokas hallinta
 - hyvinvoinnin kasvattaminen
 - meren pelastaminen
- Kestävä liikenne
 - alueen yhdistäminen
 - hyvinvoinnin kasvattaminen
 - meren pelastaminen
- Instituutioiden kapasiteetti makroalueiseen yhteistyöhön
 - hyvinvoinnin kasvattaminen

Sisällöltään ohjelma on monialainen. Tavoitteista viimeinen on omistettu kokonaan EU:n Itämeren alueen strategian toteutumista tukeville rakenteille.

Interreg Pohjoisen ohjelma-alueeseen kuuluvat Keski-Pohjanmaan, Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan maakunnat. Interreg Pohjoinen-ohjelman toimintalinjat ja niiden vastaavuus Itämerialueen strategian tavoitteisiin:

- Tutkimuksen, teknisen kehityksen ja innovoinnin vahvistaminen
 - hyvinvoinnin kasvattaminen
- Pk-yritysten kilpailukyvyyn kasvattaminen
 - alueen yhdistäminen
 - hyvinvoinnin kasvattaminen
- Ympäristön suojeleminen ja resurssien kestävä kehityksen edistäminen
 - meren pelastaminen
 - hyvinvoinnin kasvattaminen
- Työllisyyden ja työvoiman liikkuvuuden edistäminen
 - alueen yhdistäminen
 - hyvinvoinnin kasvattaminen

Pohjoinen Periferia ja Arktis 2014-2020 ohjelma-alueeseen kuuluvat Etelä-Savon, Kainuun, Keski-Pohjanmaan, Keski-Suomen, Lapin, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Pohjanmaan ja Pohjois-Savon maakunnat. Pohjoinen periferia ja Arktis 2014-2020- ohjelman toimintalinjat ja niiden vastaavuus Itämerenalueen strategian tavoitteisiin:

- Yrittäjyyttä ja innovaatioita edistämällä luodaan vahvoja ja elinvoimaisia paikallisyhteisöjä
 - alueen yhdistäminen
 - hyvinvoinnin kasvattaminen
- Uusiutuvan energian ja energiatehokkuuden avulla vahvistetaan paikallisyhteisöjen kestävä kehitystä ja sopeutumiskykyä
 - meren pelastaminen
 - hyvinvoinnin kasvattaminen
- Kulttuuri- ja luontoperinnön suojeleminen, edistäminen ja kehittäminen
 - meren pelastaminen
 - hyvinvoinnin kasvattaminen

Interreg Bothnia Atlantica ohjelma-alueeseen kuuluu Keski-Pohjanmaan maakunta. Bothnia Atlantica ohjelman sisältö tähtää kokonaisuudessaan Itämerenalueen strategian tavoitteisiin.

ENI-ohjelmien rooli Itämeren alueen strategian toteuttamisessa

Alueella toteutettavat EU:n ulkosuhdeohjelmat (European Neighbourhood Instrument, ENI), Kolarctic, Karelia ja Kaakois-Suomi – Venäjä tähtäävät hyvinvointiin ja taloudelliseen kasvuun Euroopan unionin sekä Norjan ja Luoteis-Venäjän raja-alueilla. Näiden ohjelmien kautta avautuu tulevaisuudessa mahdollisuuksia laajentaa Itämeren alueen strategian toteuttamista arktisessa toimintaympäristössä. Ulkorajayhteistyöohjelmina ne toteuttavat erityisesti Itämeren strategian tavoitteita ”hyvinvoinnin kasvattaminen” ja ”alueen yhdistäminen”.

6.5 KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ

Kansainvälisen yhteistyön edistäminen on keskeisessä asemassa Itä- ja Pohjois-Suomen rakennerahasto-ohjelmassa. Kansainvälisyys ja uusien markkinoiden saavuttaminen on tunnustettu yhdeksi keskeiseksi kehittämistavoitteeksi pk-yritysten kilpailukyvyyn edistämisessä. Alueen maantieteellisen aseman vuoksi yhteistyö Ruotsiin, Norjaan ja Venäjälle on erityisasemassa. Erityisen suuria liiketoimintamahdollisuuksia liittyy Barentsin alueen rikkaisiin luonnonvaroihin, suurinvestointeihin ja teollisuuteen, myös Pietari ja laajemmin Luoteis-Venäjä ovat alueelle merkittäviä yhteistyökumppaneita. Rakennerahasto-ohjelman kautta voidaan edistää arktisen alueen yhteistyöhön sisältyvää valtavaa taloudellista potentiaalia.

Arktisen osaamiseen sekä pohjoisten alueiden luonnonvarojen kestävään hyödyntämiseen liittyen alueella on vahvaa teknologiaosaamista. Näiden osa-alueiden, mutta myös muiden alueen vahvojen osaamisalueiden osalta rakennerahastovaroilla kehitetään kansainvälistä, osaamisen kehittämiseen tähtäävää yhteistyötä. Kansainvälisen yhteistyön ja verkostojen tavoitteellisen kehittämisen avulla haetaan kansainvälisen hanke-toiminnan lisäystä. Innovaatiotoiminnassa ja osaamisen kehittämisessä EU:n tutkimuksen puiteohjelman Horizon 2020 merkitys tulee kasvamaan.

Rakennerahastovaroin panostetaan myös alueen kansainväliseen vetovoimaan useiden eri osa-alueiden osalta. Alueelle tavoitellaan ulkomaisten yhtiöiden investointeja ja toimipisteiden perustamista. Alueen vetovoimaisuus vahvistaa lisäksi matkailutoimialan toimintaedellytyksiä. Innovaatioympäristön osalta kansainvälinen vetovoima tukee huipputason asiantuntijoiden rekrytointia sekä verkostoyhteistyön edellytyksiä.

ESR-toiminnan kansainvälisestä yhteistyöstä tulisi Itä- ja Pohjois-Suomen näkökulmasta saada lisäarvoa niissä kysymyksissä, joissa alue on suurimpien haasteiden edessä. Tällaisia ovat erityisesti ikääntyminen ja demografiamuutokset sekä nuorisotyöttömyys, työvoiman liikkuvuus tulevien työvoimatarpeiden turvaamiseksi, elinkeinotoiminnan rakennemuutokseen vastaaminen ja työntekijöiden, yritysten ja yrittäjien muutoksiin mukautuminen, työelämän laadun ja tuottavuuden parantuminen sekä julkisen- ja palvelusektorin rakennemuutos harvaan asutulla alueella. Yhteistyön muotoja voisivat olla rahoittajien ja kehittäjien kansainvälinen yhteistyö temaattisissa verkostoissa, kansainvälisyyden ja siihen liittyvän osaamisen tukeminen hankkeissa, benchmarking sekä hyvien käytäntöjen etsiminen, levittäminen ja työstäminen. Kansainvälisen yhteistyön tulee olla mahdollista osana hankkeen toimintaan aina, kun se tuo lisäarvoa hankkeelle ja sen tavoitteiden saavuttamiselle.

7. KOORDINAATIO

Euroopan aluekehitysrahaston, Euroopan sosiaalirahaston, Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston, Euroopan meri- ja kalatalousrahaston sekä kansallisten rahoitusvälineiden kesken pyritään rahoitettavien toimien täydentävyyteen. Usein hankkeet sisältävät elementtejä, jotka soveltuvat useamman rahoitusvälineen kautta rahoitettavaksi. Näissä tapauksissa rahoitusohjelma valitaan pääsääntöisesti hankkeen ensisijaisen tavoitteen ja toiminnan mukaisesti.

Maakunnissa kansallisten ja Euroopan unionin osarahoittamien ohjelmien toimeenpanon yhteensovittamista varten asetetaan maakunnan yhteistyöryhmä (MYR). Maakunnan liitot vastaavat alueensa strategisen kehittämisen kokonaisuudesta ja vastaavat mm. maakunnan yleisestä kehittämisestä yhteistyössä alueen kehittämiseen osallistuvien tahojen kanssa. Maakunnan liitto vastaa myös maakunnan eri osien kehityksen sekä kehittämistoiminnan vaikuttavuuden seurannasta ja arvioinnista, sekä toimii rahoittajatahona.

Maakunnan kehittämisen tavoitteet määritellään neljävuotisessa maakuntaohjelmassa. Se sisältää maakunnan mahdollisuuksiin, tarpeisiin, kulttuuriin ja muihin erityispiirteisiin perustuvat kehittämisen tavoitteet, kuvauksen maakunnan kehittämisen kannalta keskeisistä hankkeista ja muista olennaisista toimenpiteistä sekä suunnitelman ohjelman rahoittamiseksi. Lapin maakunnassa maakuntaohjelmaan sisältyy saamelaiskulttuuria koskeva osa. Maakunnan liiton johdolla valmistellaan kahden vuoden välein maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma MYR:n hyväksyttäväksi. Toimeenpanosuunnitelmassa suunnataan maakuntaan osoitettua rakennerahastorahoitusta sekä muuta alueen kehittämiseen vaikuttavaa rahoitusta. MYR edesauttaa laajojen, aluekehittämisen kannalta merkittävien hankkeiden toteuttamista sekä niiden rahoitusta monirahastoisesti. MYR antaa lausuntoja sen alueelle kohdistuvista rakennerahasto-ohjelman valtakunnallisista teemoista. Se myös raportoi rakennerahasto-ohjelman toteuttamisesta ja tarvittaessa esittää hallintoviranomaiselle rakennerahasto-ohjelmaa koskevista muutostarpeista, sekä tiedottaa rakennerahasto-ohjelman toimeenpanosta.

Sekä maakuntaohjelma että sen toimeenpanosuunnitelma laaditaan yhteistyössä kuntien, valtion viranomaisten ja alueen kehittämiseen osallistuvien yhteisöjen ja järjestöjen sekä muiden vastaavien tahojen kanssa. Lapin maakunnassa saamelaiskulttuuria koskevan osan valmistele saamelaiskäräjät.

MYR:llä on tukea myöntävien viranomaisten edustajista koostuva sihteeristö. Sihteeristön tehtävänä on hoitaa MYR:n asioiden valmistelu-, esittely- ja täytäntöönpanotehtäviä. Lisäksi se seuraa ja yhteen sovittaa kansallisten sekä rakennerahasto-ohjelmien, maaseuturahaston ja meri- ja kalatalousrahaston hankkeita ja raportoi niistä MYR:lle.

8. HORIZONTAALISET PERIAATTEET

8.1 KESTÄVÄ KEHITYS

Rakennerahastoja koskevan yleisasetuksen mukaan kestävä kehitys on yksi keskeisistä rakennerahastotoimintaa ohjaavista periaatteista. Periaate edellyttää ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen näkökulman huomiointia ohjelmatyön eri vaiheissa. Tavoitteena on varmistaa, että toiminta tukee yhteisön kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista ja että kokonaisvaikutukset ympäristöön, ilmastoon ja ihmisten hyvinvointiin ovat myönteisiä.

Ympäristötavoitteiden integrointi ohjelmaan on toteutettu horisontaalisesti kytkemällä ne osaksi yritysten kilpailukyyn ja alueen osaamisen kehittämistä. Samaan aikaan, kun pyritään lisäämään taloudellisen toiminnan määrää, pyritään myös ratkaisemaan olemassa olevia ja mahdollisia uusia ympäristöongelmia. Ympäristönäkökulmasta ohjelman läpileikkaavina tavoitteina ovat vähähiilisen talouden ja luonnonvarojen kestävä käytön edistäminen. Samat teemat nousevat tärkeiksi kestävyyskriteereiksi myös EU:n rakennepolitiikan painopisteiden näkökulmasta (Eurooppa 2020 -strategia).

Ilmasto- ja energiapolitiikan tavoitteet on huomioitu vahvasti Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisessa suunnitelmassa. Vähähiiliseen talouteen liittyviä tavoitteita edistetään yritysten, kuntien ja muiden yhteisöjen ilmasto- ja ympäristömyönteisillä kehittämishankkeilla. Yrityksiä kannustetaan energia- ja materiaalihokkuuteen sekä uusiutuvan energian käyttöön, myös energiayrittäjyyttä lisätään. Raaka-aineiden, materiaalien ja kuljetuskustannusten lisääntyessä kilpailukykyä lisätään panostamalla materiaalitutkimukseen ja –tekniikkaan, tuotantoteknologiaan, toimivaan logistiikkaan sekä sivuvirtoja ja jätteiden energiasisältöjä hyödyntävään toimintaan. Tutkimus- ja tuotekehityksen osaamista hyödynnetään luonnonvaroja käyttävien yritysten tuotteen tuotannossa sekä tuotantoprosessien kehittämisessä.

Vähähiiliseen talouteen, uusiutuvan energian tuotantoon, jakeluun ja käyttöön sekä energia- ja materiaalihokkuuteen liittyviä tavoitteita edistetään uusinta tietoa ja osaamista hyödyntämällä, tukemalla tähän liittyvää t&k&i-toimintaa sekä aihepiiriin liittyviä tutkimus- ja kehitysympäristöjä sekä –infrastruktuureja. Vähähiilinen talous kattaa kaiken uusiutuvia luonnonvaroja käyttävän ja jalostavan tuotannon ja kulutuksen sekä maa- ja kiviainesten kestävä kehityksen mukaisen hyödyntämisen. Itä- ja Pohjois-Suomessa vähähiilisen talouden perusta on vahva niin luonnonvarojen, yritystoiminnan kuin osaamisenkin osalta. Itä- ja Pohjois-Suomessa, pitkien etäisyyksien olosuhteissa, hajautetun energian, liikkumisen sekä ruoka- ja jätehuollon paikallisten ratkaisujen kehittäminen on tärkeää. Vähähiilisen talouden osalta Itä- ja Pohjois-Suomessa tavoitteena on paikallisten, uusiutuvien energialähteiden kasvava hyödyntäminen, alueen energiaomavaraisuuden kasvattaminen sekä energia- ja materiaalihokkuuden edistäminen. Toiminta kohdennetaan vähähiilisen talouden aluetaloudellisesti tärkeimpiin kohteisiin sekä alaa kehittävään innovatiiviseen toimintaan.

Sosiaalisen kestävyuden osalta alueellisessa suunnitelmassa kohdistetaan toimenpiteitä työllisyyden edistämiseen, koulutukseen sekä sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyyn. Toimenpiteillä edistetään lisäksi tasa-arvoa työelämän kehittämisen näkökulmasta. Ohjelma pyrkii kokonaisuudessaan lisäämään kansalaisten hyvinvoin-

tia. ESR-rahoituksessa pääpaino on sosiaalisesti kestävässä kehityksessä. Kaikkien työnhakijaryhmien sekä työmarkkinoiden ulkopuolella olevien työmarkkinoille ja koulutukseen pääsyä edistävien toimien kautta parannetaan hyvinvointia ja sosiaalista koheesiota. Sosiaalista syrjäytymistä ehkäisemällä torjutaan köyhyyttä ja eriarvoisuutta. Kulttuurisesti kestävä kehitys tuetaan edistämällä kotoutumista ja eri väestöryhmien välistä vuorovaikutusta työelämässä ja yhteiskunnassa.

Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisen suunnitelman avulla tavoitellaan taloudellisesti kestävää elinkeinopoliittista vaikuttavuutta. Suunnitelman avulla aluetta kehitetään pitkäjänteisesti, tähtäimessä työllisyyden edistäminen ja hyvinvoinnin lisääntyminen. Tavoitteena on, että alue kykenee kohtaamaan tulevaisuuden haasteet esimerkiksi väestön ikääntymiseen liittyen. Toimenpiteillä vaikutetaan alueen luonnonvarojen kestävään hyödyntämiseen.

8.2 YHDENVERTAISUUS

Rakennerahasto-ohjelmaa toimeenpanevat viranomaiset noudattavat toiminnassaan yhdenvertaisuusperiaatetta ja syrjimättömyyttä, kuten perustuslaissa, yhdenvertaisuuslaissa ja tasa-arvolaisissa määrätään. Hallinnossa noudatetaan hyvän hallinnon periaatteita hallintolain mukaisesti. Tämä tarkoittaa esimerkiksi hallinnossa asioivien kohtelua, palvelua ja neuvontaa tasapuolisesti. Sisällöllisesti syrjimättömyyttä edistetään ohjelmassa monin tavoin. EAKR-rahaston puolella on esimerkiksi mahdollista tukea naisten ja erityisryhmien yrittäjyyttä. Toimivat rakenteet parantavat kaikkien ryhmien osallisuutta.

ESR-rahaston tuettavassa toiminnassa kiinnitetään erityistä huomiota sukupuolten tasa-arvoon, erityisryhmien asemaan sekä syrjäytymisen ja syrjimisen ehkäisyyn. Ohjelma mahdollistaa sellaisen työelämän ja osaamisen kehittämistoiminnan, jossa huomioidaan erityisryhmien tilanne ja palvelutarpeet sekä parannetaan mm. osatyökykyisten, vammaisten, romanien ja maahanmuuttajien pääsyä työelämään ja koulutukseen. Palveluja kehitettäessä huomioidaan myös, etteivät fyysiset esteet vaikeuta niiden saavutettavuutta.

Ohjelmassa pyritään myös tunnistamaan ja ehkäisemään syrjintää työmarkkinoilla ja työpaikoilla esim. sukupuolen, etnisen taustan tai vamman perusteella. Työnantajia tuetaan moniarvoisuuden ja monimuotoisuuden edistämässä työyhteisöissä osana työelämän laadun tuottavuuden parantamisesta. Esimerkiksi työnantajia voidaan kouluttaa ottamaan huomioon entistä paremmin maahanmuuttaja tai vammaisen työntekijän. Myös erilaiset syrjäytymisen ehkäisyn erityistoimet edistävät eri ryhmien asemaa.

8.3 SUKUPUOLTEN TASA-ARVO

Sukupuolten tasa-arvolla tarkoitetaan sitä, että miehillä ja naisilla on yhtäläiset oikeudet, mahdollisuudet ja velvollisuudet yhteiskunnassa. Tasa-arvon tavoite tarkoittaa, että kaavamaiset käsitykset sukupuolirooleista eivät saa rajoittaa yksilöiden mahdollisuuksia. Tasa-arvon tavoite tarkoittaa myös sitä, että arvostetaan yhtäläisillä naisille ja miehille tyypillisiä arvoja, valintoja ja elämäntapomerkkejä. Tasa-arvo ei tarkoita sukupuolten samanlaisuuden vaatimusta.

Ohjelman toimeenpanossa toteutetaan sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi EU:n kaksoisstrategiaa. Tämä tarkoittaa, että tasa-arvoa edistetään tasa-arvoprojekteilla, joiden päätavoitteena on sukupuolten tasa-arvon edistäminen. Tällaisia hankkeita toteutetaan ESR:n toimintalinjassa 3 Työllisyys ja työvoiman liikkuvuus, investointiprioriteetissa ”Naisten ja miesten tasa-arvo työelämässä”. Lisäksi tasa-arvoa edistetään valtavirtaistamalla (integroimalla) sukupuolinäkökulma kaikkien projektien ja ohjelman toimintaan kaikissa vaiheissa. Tämä edellyttää aina toimintaympäristön, tilanteen ja ratkaistavan ongelman analyysia sukupuolinäkökulmasta. Sukupuolen mukaan jaotellut taustatiedot ovat tällöin avainasemassa.

Sukupuolinäkökulmalla tarkoitetaan sitä, miten jokin asia, tavoite tai toimenpide koskee eri sukupuolia ja sitä tarkastellaan toisaalta naisnäkökulmasta, toisaalta miesnäkökulmasta. Tarkastelu sukupuolinäkökulmasta tuo esiin huomioon otettavia asioita tai kehittämiskohteita naisten ja miesten kannalta. Sukupuolinäkökulman huomioon ottaminen projekteissa parantaa projektien tarvelähtöisyyttä ja vaikuttavuutta.

Sukupuolinäkökulma on otettava huomioon kaikissa hankkeissa aina, kun se on relevanttia. Tämän selvittämiseksi kaikissa hankkeissa tulee tehdä tietoon perustuva arviointi siitä, onko sukupuolinäkökulmalla merkitystä projektille. Toimintaympäristön, tilanteen ja ratkaistavan ongelman analysointi sukupuolinäkökulmasta on kaiken lähtökohta. Sukupuolen mukaan jaotellut tilastot ovat tällöin avainasemassa. Lisäksi projektin lähtökohtatilanteen arvioinnissa tulee hyödyntää laadullista tietoa sekä jo julkaistua tietoa sukupuolen merkityksestä projektia koskevassa asiassa. Projektin voi todeta sukupuolineutraaliksi vasta, kun sukupuolinäkökulman merkitystä on arvioitu.

Jos naisten ja miesten välillä havaitaan olevan eroja ja eroavaisuutta, sukupuolinäkökulma tulee huomioida läpi hankkeen koko elinkaaren. ESR-hankkeissa sukupuolinäkökulmalla on säännönmukaisesti merkitystä, koska niiden toimenpiteet ja vaikutukset pääsääntöisesti kohdistuvat ihmisiin.

9. POHJOISTEN HARVAAN ASUTTujen ALUEIDEN ERITYISTOIMET

Itä- ja Pohjois-Suomi on yleisasetuksen artikla 87 mukainen ja Lissabonin sopimuksen 174 artiklan mukainen pohjoinen alue, joka kärsii pysyvistä luontoon ja matalaan väestötiheyteen liittyvistä haitoista. Isojen globaalien haasteiden edessä on oleellista, että pohjoiset harvaan asutut alueet osallistuvat tulevaisuuden haasteiden ratkaisemiseen. Alueen aktiivisuus ja sen tuottama lisäarvo edistävät paitsi Suomen myös Euroopan kasvun ja kehityksen haasteisiin vastaamista. Alueen panos hyvinvoinnin tuottamisessa on etenkin väkilukuun suhteutettuna merkittävä. Arktisen alueen taloudellisen painoarvon nouseminen lisää alueen merkitystä globaalissa taloudessa. Alueella on jo nyt tärkeä rooli teollisissa järjestelmissä paitsi raaka-aineiden tuottajana, myös t&k-toimijoina.

Itä- ja Pohjois-Suomi on erityisen haavoittuvainen alue harvan asutuksensa johdosta. Väestötiheys vaikuttaa laajasti yhteiskunnan eri alojen kehittymiseen. Harva asutus yhdistettynä pitkiin etäisyyksiin luo haasteellisen ympäristön alueen kehittämiseksi ja sen mahdollisuuksien täysimääräiselle hyödyntämiselle.

Alue on hyvin altis maailmatalouden vaihteluille, esimerkkinä paperiteollisuuden ja ICT-toimialan rakennemuutokset. Laajalla alueella on sekä kasvun että taantuvan kehityksen alueita – kehityksen hallinta vaatii pitkän aikavälin huomiota ja erityistoimenpiteitä etenkin hallitun rakennemuutoksen kohtaamiseksi. Haasteellisuutta ja erityistoimenpiteiden tarvetta lisäävät alueen korkea työttömyys: Itä- ja Pohjois-Suomen työttömyys on korkeammalla tasolla kuin koko maassa keskimäärin. Lisäksi alueen maakuntien bruttokansantuote asukasta kohden on keskimäärin noin viidenneksen alhaisempi kuin maassa keskimäärin. Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden kehittäminen vaatii jatkuvaa, aktiivista prosessia. Keskeisin haaste on alueen työllistymismahdollisuuksien parantaminen.

Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisen suunnitelman strategiana on vastata laajalla keinovalikoimalla alueen elinkeinotoiminnan kehittämistarpeisiin ja elinkeinorakenteen vahvistamiseen sekä monipuolistamiseen työllisyyden ja kasvun edistämiseksi. Käytettävien keinojen on oltava monipuoliset laajan vaikuttavuuden aikaansaamiseksi. Tämä on strategiana mahdollinen, koska alueella on laajasta maantieteellisestä alueesta huolimatta matalasta väestömäärästä ja harvasta asutuksesta johtuva pienuuden mittakaavaetu. Alueen kehittämisessä on panostettava kehityksen rakenteellisiin esteisiin. Kohteet, joihin voidaan selkeimmin vaikuttaa, ovat alueen saavutettavuus sekä institutionaaliset olosuhteet: erityistoimenpiteet kohdistetaan yritysten kehittämiseen, innovaatio- ja t&k-toimintaan sekä saavutettavuuden kehittämiseen. Itä- ja Pohjois-Suomen

harva asutus sekä väestönkehitykseen liittyvät erityispiirteet vaikuttavat laajalti myös sosiaalisen ulottuvuuden kehittämiseen.

Sosiaalisen ulottuvuuden osalta harvaan asuttujen alueiden ongelmana on sekä korkea työttömyys että vaikeudet erityisosaajien rekrytoinnissa. Väestö ikääntyy muuta maata nopeammin, työvoiman poistuma on muita alueita suurempaa ja työvoiman saatavuus pitkien etäisyyksien alueilla on vaikeampaa. Myös eläköitymisikä on muita alueita alempi. Pahimmillaan tämä johtaa rapautumiseen palveluissa ja osaamisen kehittämiseen tehtyjen resursointien hukkaamista. Korkeakoulujen, julkisen sektorin ja yksityisten yritysten osaamistarpeet muuttuvat yhä haasteellisemmiksi ja uusia rekrytointikäytäntöjä ja työelämän kehittämistoimia tarvitaan työvoiman saamiseksi.

Alueen kehittämisessä tarvitaan aktiivista työllisyyspolitiikkaa ja erityisosaajien huomioimista työelämän kehittämisessä ja työolosuhteiden luomisessa. Se voi tarkoittaa esimerkiksi etä- ja osa-aikatyön mallien kehittämistä tai muita työelämän ja alueen vetovoimatekijöiden yhdistämistä kilpailukykyisten työmarkkinoiden luomiseksi. Ammatillisessa koulutuksessa on edelleen kehitettävä opetusmenetelmiä ja ihmisten aktiivointia omaehtoiseen osaamisen päivittämiseen. Maaseutualueet tarvitsevat vahvoja kyläyhteisöjä turvaamaan alueiden kehityksen. Tämä tarkoittaa monien palveluiden tuotannon uudistamista ja hallinnonalojen yhteistyön sekä julkisen että yksityisen palvelutuotannon yhteistyön kehittämistä.

Pitkät etäisyydet asettavat erityisiä haasteita myös palveluiden, koulutuksen ja työpaikkojen saavutettavuudelle. Julkisten palveluiden verkko on harventunut, kun viranomaiset ovat siirtäneet toimintoja ja palvelujaan alueille, joissa palveluille kysyntä on suurinta. Saavutettavuusongelmia on muun muassa työvoimapalveluissa ja koulutusmahdollisuuksissa. Palveluiden turvaaminen edellyttää uudenlaisia toimintatapoja ja innovaatioita palveluiden tuottamiseen. Verkostomaisen toiminnan merkitys korostuu, jotta kaikkien aktiivisten toimijoiden resurssit ja osaaminen voidaan yhdistää ja hyödyntää. Myös hyvinvointi- ja koulutuspalvelujen järjestämisessä harvan asutuksen alueella tarvitaan uudenlaisiin yhteistyöverkostoihin ja sosiaalisiin innovaatioihin perustuvia toimintatapoja, vuorovaikutusrakenteita ja niiden pilotointia. Palvelujen turvaamisessa tarvitaan henkilöstön lisäksi alueellista yhteistyötä maaseutualueiden ja kaupunkien välillä. Tällä tavoin mahdollistetaan riittävät palvelut ja koulutus- ja hyvinvointipalvelujen saatavuus koko alueella.

Syrjäisten seutujen elinkeinojen säilyminen ja uusien synnyttäminen edellyttää riittävää osaamispohjan varmistamista. Ratkaisuja tuovat työntekijöiden muunto- ja lisäkoulutukset sekä työvoiman liikkuvuuden edistäminen. Erityisesti ammatillisen koulutuksen saavutettavuuteen tarvitaan uudenlaisia, paikallisiin osaamistarpeisiin vastaavia ratkaisuja. Tällaisia voivat olla räätälöidyt täydennys- ja oppisopimuskoulutukset, sekä etä- ja verkko-opetuksen tarjoamat mahdollisuudet. Tutkimus- ja oppilaitosten verkostoitumisella kansallisesti ja kansainvälisesti on mahdollista löytää harvaan asutulle alueelle uusia mahdollisuuksia ja sosiaalisia innovaatioita. Työllisyyden parantamiseksi tehdään paikallisia kokeiluja ja muita kehittämistoimenpiteitä, sekä luodaan mahdollisuuksia työurien pidentämiseen. Koulutuksellinen tasa-arvon toteutuminen vaatii toimia, joilla opetusta voidaan laadukkaasti tarjota koko ikäluokalle. Toimenpiteinä se voisi tarkoittaa etä- ja verkko-opetuksen kehittämistä ja uusien pienryhmäopiskelumuotojen kehittämistä.

Harvaan asuttujen alueiden työllisyyskysymyksiin vastataan myös yritystoimintaa tukevan osaamisen kehittämisellä. Oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä lisäämällä varmistetaan entistä valmiimpien työntekijöiden saaminen alueen yrityksiin ja edesautetaan erityisesti nuorten siirtymistä työelämään. Yrittäjyysosaamisen lisääminen oppilaitoksissa mm. yrittäjyyskasvatusta ja opetushenkilöstön yrittäjyysosaamista lisäämällä tukee valmiuksia työllistyä.

Itä- ja Pohjois-Suomen erityisenä haasteena on ikääntyvä väestö ja pienenevät nuoret ikäluokat. Nuorten koulutus- ja työmahdollisuudet turvaavat parhaiten ikääntyvän väestön mahdollisuudet saada palvelut ja

jäädä alueella. Myös toimintakyvyn turvaamiseen työurien pidentämiseksi tarvitaan harvaan asutuilla alueilla toimia. Työorganisaatiot ovat hajallaan ja tarvitaan verkostoja ja kohdennettumpia toimia työntekijöiden saavuttamiseksi ja toimien vaikuttavuuden turvaamiseksi. Ikääntyminen huomioiden elinikäiseen oppimiseen kannustetaan. Toisaalta haasteellisuutta lisää alueella samanaikaisesti vallitseva korkea nuoriso- ja pitkäikäistyttömyys. Nuorten osallisuus ja koulutusmahdollisuuksien kehittäminen vaativat moniammatillista toimintaa sekä yhteisöllistä vastuuta nuorten asemasta. Tämän vuoksi on kehitettävä uudenlaista, harvan asutuksen alueelle soveltuvaa toimintaa sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Julkisten palveluiden saataavuuden heiketessä järjestöjen tuottamien palvelujen merkitys on lisääntynyt.

Yksilöihin kohdistuvat toimenpiteet on suunniteltava harvaan asuttujen alueiden olosuhteet huomioiden, massaratkaisut eivät ole aina toimiva ratkaisu. Tämä edellyttää kokeilevaa toimintaa, ratkaisujen pilotointia sekä aktivoimistoimenpiteitä. Sosiaalisen ulottuvuuden kehittäminen tukee ihmisten pysymistä ja työllistymistä myös harvaan asutuilla alueilla.

Itä- ja Pohjois-Suomi on pitkien etäisyyksien aluetta. Alueen sijainti kaukana Euroopan yhteismarkkinoiden ydinalueilta aiheuttaa merkittävän kilpailukykyhaitan alueen yritystoiminnalle lisäämällä kustannuksia ja vaikeuttamalla saavutettavuutta. Taloudellisen toiminnan kehittyminen ja säilyminen alueella sekä alueen mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttävät toimenpiteitä alueen liikenneinfrastruktuurin ja logistiikan osalta. Tähän vastataan liikenteeseen ja saavutettavuuteen liittyvien elinkeinotoiminnan kehittämisehdotusten poistamisella liikenneinfrastruktuuria kehittämällä.

Alueen harva asutus ja etäisyys päämarkkina-alueilta aiheuttavat alueella sijaitsevien yritysten toiminnalle kilpailukykyhaittoja. Tämän ohella talouden rakennemuutokset koskettavat aluetta useilla toimialoilla heikentäen yritysten kilpailukykyä. Tämän vuoksi talouden pohjaa on monipuolistettava ja alueella sijaitsevien yritysten kilpailuasema ja kehittyminen on turvattava monipuolisilla toimilla. Yritystoiminnan kehittämisessä panostukset kohdistetaan sekä uuden yritystoiminnan aktivointiin että kasvuhakuisten yritystoiminnan uudistamiseen. Kysyntälähtöinen tuotekehitys, liiketoimintaosaamisen kehittäminen, kansainvälisten markkinoiden avaaminen ja viennin lisääminen sekä tuotannon tehostaminen ovat keskeisiä toimenpiteitä. Huomiota on kiinnitettävä myös pääomien saatavuuteen. Kehittämispäätöksiä tulisi kohdistaa lisäksi yritystoiminnan edellytyksiä luovaan fyysiseen toimintaympäristöön, kohteena esimerkiksi aluetalouden kannalta merkittävän matkailutoimialan tai muiden paikkasidonnaisten toimintojen kehittäminen.

Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan osalta panostuksia kohdistetaan alueen elinkeinoja edistävään kehittämistoimintaan. Yritysten ja tutkimuslaitosten yhteistyö innovaatiotoiminnassa on keskeisimpiä välineitä. Panostuksia on kohdistettava kunkin alueen kilpailukykyisimpiin toimialoihin, mutta alueella on kyettävä vahvistamaan asemiaan myös uusilla teollisuus- ja palvelualoilla. Tavoitteena on, että korkea osaaminen luo alueelle uutta taloudellista perustaa ja harvaan asutun alueen toimijat pystyvät toimimaan kansainvälisen, korkeaan osaamiseen perustuvan taloudellisen toiminnan edistäjinä.

Itä- ja Pohjois-Suomen kaikissa maakunnissa on tutkimus- ja kehittämisympäristöjä ja olemassa olevaa tutkimus-, kehitys- ja innovaatiokapasiteettia, jonka kyvystä toimia alueensa taloudellisen kehityksen edistäjänä tulee pitää huolta. Alueiden vahvuuksia ja tulevaisuuden mahdollisuuksia kehittävällä t&k&i-toiminnalla on oleellinen merkitys alueiden osaamispohjaisessa kehittämisessä. Sen avulla alueet pystyvät nostamaan taloudellista kehitystä koskevaa tavoitetasoaan. Toimintaa rajoittavana tekijänä on erityisesti kyky olla mukana kansainvälisissä verkostoissa: kaikilla alueilla ei ole kansainväliseen tasoon kykeneviä kehittämisorganisaatioita. Paikallisiin tarpeisiin vastaavalla t&k&i-toiminnalla ja osaamisen kehittämisellä onkin oltava tunnistettu roolinsa harvaan asutun alueen kehittämisessä, jotta alueen kehittämiseen saadaan valjastettua kaikkien aktiivisten toimijoiden resurssit. Kriittisiä tekijöitä ovat aluelähtöisen t&k-rahoituksen saatavuus ja rahoituksen käyttöä ohjaavaan päätöksentekoon liittyvä, aluelähtöisen kehittämistoiminnan ymmärrys.

Harvaan asutun alueen moniin teollisuuden aloihin liittyy positiivisia tulevaisuuden odotuksia. Erityisen suuret odotukset kohdistuvat kaivosteollisuuden nousuun. Luonnonvarojen hyödyntämiseen ja niiden kansainväliseen kysyntään liittyy suuria toimeentulomahdollisuuksia sekä pitkän aikavälin työllisyysmahdollisuuksia. Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden luonnonvaroja on pystyttävä hyödyntämään ja jatkojalostamaan kestäväällä sekä energia- ja resurssitehokkaalla tavalla. Panostuksia kohdistetaan elinkeinotoiminnan ympäristövaikutusten vähentämiseen sekä ympäristömyönteisten innovaatioiden ja elinkeinomahdollisuuksien kehittämiseen.

Itä- ja Pohjois-Suomella on erityisen suuri uusiutuvan energian tuotantopotentiaali sekä metsä- ja maatalouden kehitysmahdollisuudet. Alue kykenee merkittäväällä tavalla edistämään Suomen energia- ja ilmastovelvoitteiden täyttämistä. Vaikuttavuuden saavuttamiseksi tavoitteita viedään eteenpäin osana kaikkia kehittämistoimenpiteitä. Energia- ja ilmastotavoitteita edistetään yritystoiminnan kehittämisen kautta, t&k&i-toiminnan kautta sekä liikenteen kehittämisen kautta. Energia- ja materiaalitehokkuuden edistäminen edellyttää harvan asutuksen ja pitkien etäisyyksien alueella hajautettujakin ratkaisuja.

Erityisesti Itä-Suomessa, mutta myös Pohjois-Suomessa keskeisenä haasteena on jo pitkään ollut väestön ikääntyminen ja väheneminen. Itä-Suomen väestörakenne vanhenee Euroopan nopeinta vauhtia. Tämä aiheuttaa työmarkkinoilla aikaisempaan verrattuna merkittävän toimintaympäristömuutoksen, sillä nuoret työkään tulevat ikäluokat eivät riitä korvaamaan työmarkkinoilta eläköitymisen vuoksi poistuvia suuria ikäluokkia. Työvoiman eläköityminen pienentää työvoiman määrää kiihtyvällä vauhdilla samalla, kun työpaikkojen määrän odotetaan pysyvän vähintään nykytasollaan. Työvoiman puute voi nousta taloudellisen kehityksen merkittäväksi esteeksi. Näihin kehittämissaasteisiin vastataan kohdistamalla kehittämisspanostuksia työllisyyden kehittämiseen, tavoitteena työvoiman täyskäyttö sekä tuottavuuden kehittäminen. Tämä edellyttää useiden eri kohderyhmien huomioimista toimenpiteissä. Toimenpiteissä on huomioitava työurien pidentämisen haasteet, nuorisotyöttömyyden ehkäisy sekä pitkäaikaistyöttömyyden alentaminen. Työllisyyden kehittäminen vaatii työvoiman osaamisen kehittämistä, erityisesti ikääntyvän työväestön osalta sekä koulutuksen työelämävästävyyden kehittämistä. Lisäksi toimenpiteitä on kohdistettava työvoiman liikkuvuuteen sekä työperäisen maahanmuuton edistämiseen.

Harvaan asutun alueen tulevaisuuden kannalta on kriittistä, että alueen nuori väestö kokee pystyvänsä rakentamaan tulevaisuutensa Itä- ja Pohjois-Suomeen. Nuoret ovat tämän vuoksi erityisen huomion kohteena. Nuorisotyöttömyys vaatii reagoimista, lisäksi nuorten koulutukseen liittyviin haasteisiin on kiinnitettävä huomiota. Tämä vaatii toisen ja kolmannen asteen koulutuksen laadun ja työelämävästävyyden kehittämistä, tavoitteena erityisesti vähentää nuorten koulutuksen keskeyttämistä. Syrjäytymisen näkökulmasta erityisiä riskiryhmiä ovat nuoret, joiden koulutus on keskeytynyt ja joiden psykososiaalisen hyvinvoinnin tila on heikko. Sosiaalisen syrjäytymiskehityksen ennaltaehkäisy ja katkaisu on erityisen haasteellista kaikkien kohderyhmien osalta syrjäisillä, harvaan asutuilla alueilla.

Väestörakenteen muutokset, ikääntyminen ja väestön väheneminen aiheuttavat uusia haasteita harvaan asutun alueen palvelujärjestelmälle. Palvelujen alueelliset erot kasvukeskusten ja harvaan asuttujen alueiden välillä kasvavat. Pitkät etäisyydet aiheuttavat ongelmia palvelujen saavutettavuudelle. Julkisten peruspalveluiden saatavuus, vaikuttavuus ja laatu vaativat huomiota. Näihin haasteisiin vastataan innovatiivisten ratkaisujen etsimisellä sekä sähköisten palveluiden kehittämisellä. Palvelujen saavutettavuutta vaikeuttaa oleellisesti se, että alueella ei ole kattavaa laajakaistainfrastruktuuria. Sähköisten sisältöjen ja palvelusovellusten käyttö kasvavat koko ajan.

Alueen yhteiset, laajat haasteet työvoimaan, elinkeinoelämän kilpailukykyyn, energiaratkaisuihin ja saavutettavuuteen liittyen luovat luonnolliset edellytykset avoimeen ja rajattomaan yhteistyöhön. Lisäksi keskeinen sijainti ja luonnolliset naapurussuhteet Ruotsin, Norjan ja Venäjän kanssa antavat mahdollisuuksia aitoon kansainväliseen yhteistyöhön. Aluelähtöisellä toiminnalla luodaan parhaat edellytykset vastata näihin mahdollisuuksiin.

Lapin maakunnassa sijaitsee Euroopan ainoa alkuperäiskansan, saamelaisten, kotiseutualue. Pohjois-Suomessa ja Lapissa saamelaiset kehittävät aktiivisesti ja omaehtoisesti saamelaisalueen elinkeinoja ja kulttuuria rahoitusohjelmien luomilla resursseilla. Lapissa on vuodesta 1996 lähtien saamelaisilla ollut kotiseutualueellaan kieltä ja kulttuuria koskeva perustuslain mukainen itsehallinto, jolle kuuluvia tehtäviä hoitaa saamelaisten vaaleilla valitsema parlamentti, Saamelaiskäräjät. Elinkeinojen ja kulttuurin välinen yhteys on erittäin tärkeä saamelaisessa yhteiskunnassa. Perinteiset saamelaiset elinkeinot, kuten poronhoito, metsästys, kalastus ja saamelainen käsityö ovat saamelaisen kulttuurin perusta ja sen vuoksi on ratkaisevaa, että niillä on myös jatkossa mahdollisuus kehittyä ja vahvistua. Osaamisen kehittäminen ja tiedonsiirto yhdistettynä saamelaiseen elinkeinoelämään, kulttuuriin ja perinteisiin ovat perusedellytyksiä saamelaisen kulttuurin ja identiteetin säilymiselle. Saamelaiskäräjät laativat oman saamelaiskulttuuriosionsa Lapin maakuntaohjelmaan. Siinä linjataan myös saamelaisalueella tehtävät rakennerahastohankkeet hankkeet.

Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelmassa Itä- ja Pohjois-Suomen erityisasema on huomioitu sekä ohjelman valmisteluprosessin että toimeenpanojärjestelmän rakenteessa. Itä- ja Pohjois-Suomen seitsemän maakuntaa ovat valmistelleet yhteisen Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisen rakennerahastosuunnitelman ja sen sisältö ja siinä suunnitellut toimenpiteet on tarkoitettu Itä- ja Pohjois-Suomen erityisalueelle. Suunnitelman sisältö on painoituksiltaan erilainen kuin Etelä- ja Länsi-Suomen alueellinen suunnitelma. Rakennerahasto-ohjelman toimeenpano tapahtuu maakunnittain organisoituna maakunnan yhteistyöryhmän toimiessa keskeisenä toimeenpanon koordinaatioelimenä ja maakuntaohjelmaan perustuva maakunnan yhteistyöasiakirjan suunnatessa aluetasolla hankkeistusta. Näin Suomen osalta toteutuu aluelähtöinen toimintamalli ja myös Itä- ja Pohjois-Suomen maantieteellisesti laajan alueen sisäiset olosuhde-erot tulevat huomioon otetuiksi.

Saaristoalueiden erityistoimet

Saaristot ovat Itä- ja Pohjois-Suomessa merkittävä osa alueen ominaispiirteitä. Pohjanlahden rannikolla on isojakoin meren saaria, jotka ovat asuttuja. Asutus on keskittynyt meren ranta-alueille ja erityisesti Lapissa jokivarsiin. Itä-Suomi puolestaan kuuluu Järvi-Suomen alueeseen, joka on vedenrikkomaa aluetta laajoine järvi- ja jokialueineen. Saaristokuntia Itä- ja Pohjois-Suomessa on 4 ja saaristo-osakuntia 11.

Maaseutumaisuus ja vesistöt tuovat alueelle erityisiä piirteitä ja vaikuttavat pitkiin välimatkoihin ja harvaan asutukseen. Niistä johtuen Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisessa suunnitelmassa esitetyt toimenpiteet voivat olla luonteeltaan ja sisällöltään erilaisia eri osissa laajaa aluetta. Rakennerahasto-ohjelman toimet voivat kohdistua saaristoalueiden elinkeinojen kehittämiseen niiden omien kehittämistarpeiden pohjalta. Kehittämistoimissa huomioidaan osallistumismahdollisuudet laajempien alueiden yhteisiin verkostohankkeisiin. Pk -yritysten kilpailukyvyyn parantamisessa erityistä huomiota tulee kiinnittää yhteistyöhön ja työnjakoon maaseutuohjelman kanssa. Uusimman tiedon ja osaamisen hyödyntämisessä tulee huomioida seututasoisten toimijoiden toiminta-alueet, jolloin alueen maaseutumaiset ja saaristomaiset piirteet tulevat huomioituksi. Tällöin kestävän kehityksen mukainen toiminta on alueen elinvoimaisuuden ja ympäristön suojelun kannalta olennaista.

Ohjelman toimenpiteet kehittävät osaltaan maaseutua ja saaristoalueita vetovoimaisina ja kilpailukykyisinä asumisen ja elinkeinotoiminnan ympäristöinä.

LIITE 1: TUOTOSINDIKAATTORIT JA ITÄ- JA POHJOIS-SUOMEN TAVOITETASOT

Toimintalinja 1 (EAKR), Investointiprioriteetti 1

	Indikaattori	Mittayksikkö	Suomen tavoite (2023)	Itä- ja Pohjois-Suomen tavoite (2023)
*	Uudet yritykset (tuella aikaansaadut/ myötävaikutetut)	lkm	1 200	1 000
	Yritykset, jotka aloittavat uuden liiketoiminnan tuen seurauksena	lkm	850	690
	Yritykset, joissa merkittävä liikevaihdon tai henkilöstön lisäys (tuella aikaansaadut/myötävaikutetut)	lkm	1 010	630
*	Uudet työpaikat (kokoaikaiset) (tuella aikaansaadut/myötävaikutetut)	lkm	7 800	5 300
*	Tukea saaneet pk-yritykset	lkm	2 465	1 545
	Vähähiilisyttä edistävien yritysten lukumäärä (ympäristöystävälliset tuotantomenetelmät ja/tai energiatehokkuuden merkittävä paraneminen)	lkm	615	390
	<i>ET 1.2 Pk-yritysten kannalta tärkeiden liikenne- ja logistiikkayhteyksien parantaminen:</i> Hankkeen aikaansaamat yrittäjyyttä edistävät muut investoinnit	eur	13,7 milj.	13,7 milj.
	<i>ET 1.2 Pk-yritysten kannalta tärkeiden liikenne- ja logistiikkayhteyksien parantaminen:</i> Pk-yritykset, joissa saavutettavuuden paraneminen hankkeen seurauksena	lkm	220	220

Toimintalinja 1 (EAKR), Investointiprioriteetti 2

	Indikaattori	Mittayksikkö	Suomen tavoite (2023)	Itä- ja Pohjois-Suomen tavoite (2023)
	Yritykset hankkeissa, joissa keskeinen tavoite yritysten kasvu ja kansainvälinen liiketoiminta	lkm	5 170	2 040
	Yritykset, jotka aloittavat viennin taikka laajentavat uudelle vientimarkkina-alueelle hankkeen seurauksena	lkm	1 330	740
	Yritykset, joissa merkittävä liikevaihdon tai henkilöstön lisäys (tuella aikaansaadut/myötävaikutetut)	lkm	1 340	950
*	Uudet työpaikat (kokoaikaiset) (tuella aikaansaadut/myötävaikutetut)	lkm	4 900	3 820
*	Tukea saaneet pk-yritykset	lkm	3 195	2 125
	Vähähiilisyttä edistävien yritysten lukumäärä (ympäristöystävälliset tuotantomenetelmät ja/tai energiatehokkuuden merkittävä paraneminen)	lkm	650	510
*	Säästetty energia	MWh	460 435	ei asetettu

Toimintalinja 1 (EAKR), Investointiprioriteetti 3

	Indikaattori	Mittayksikkö	Suomen tavoite (2023)	Itä- ja Pohjois-Suomen tavoite (2023)
*	Säästetty energia	MWh	tavoite sisältyy investointip.2 indikaattorin tavoitelukuun (460 435)	ei asetettu

	Yrityksiä hyödyttävät vähähiilisyden demonstraatiomallit tai – ratkaisut	lkm	150	70
	Vähähiilisyttä edistävien yritysten lukumäärä (ympäristöystävälliset tuotantomenetelmät ja/tai energiatehokkuuden merkittävä paraneminen)	lkm	800	550
	Yritykset hankkeissa, joissa keskeinen tavoite yritysten kasvu ja kansainvälinen liiketoiminta	lkm	tavoite sisältyy investointip. 2 tavoitelukuun (5 170)	tavoite sisältyy investointip. 2 tavoitelukuun (2040)
	Yritykset, jotka aloittavat viennin taikka laajentavat uudelle vientimarkkina-alueelle hankkeen seurauksena	lkm	tavoite sisältyy investointip. 2 tavoitelukuun (1 330)	tavoite sisältyy investointip. 2 tavoitelukuun (740)
	Yritykset, joissa merkittävä liikevaihdon tai henkilöstön lisäys (tuella aikaansaadut/myötävaikutetut)	lkm	tavoite sisältyy investointip. 2 tavoitelukuun (1 340)	950
*	Uudet työpaikat (kokoaikaiset)(tuella aikaansaadut/myötävaikutetut)	lkm	tavoite sisältyy investointip. 2 tavoitelukuun (4 900)	3 820
*	Tukea saaneet pk-yritykset	lkm	tavoite sisältyy investointip. 2 tavoitelukuun (3 195)	tavoite sisältyy investointip. 2 tavoitelukuun (2 125)
	Yritykset, jotka aloittavat uuden liiketoiminnan tuen seurauksena	lkm	tavoite sisältyy investointip. 1 tavoitelukuun (850)	tavoite sisältyy investointip. 1 tavoitelukuun (690)

Toimintalinja 2 (EAKR), Investointiprioriteetti 4

	Indikaattori	Mittayksikkö	Suomen tavoite (2023)	Itä- ja Pohjois-Suomen tavoite (2023)
*	Yksityinen rahoitusosuus T&K&I -hankkeissa	EUR	24,4 milj.	11,6 milj.
*	Uudet tutkimus-/t&k -työpaikat (kokoaikaiset)	lkm	1 360	740
*	Muuta tukea kuin rahoitustukea saavat yritykset	lkm	190	40
*	Tutkimus- ja kehittämisinstituutioiden vetämiin hankkeisiin osallistuneet yritykset	lkm	5 180	1 995
	Yritysten määrä, jotka käynnistävät tuen seurauksena t&k&i-toiminnan tai t&k&i-yhteistyön yliopistojen, korkeakoulujen tai tutkimuslaitosten kanssa	lkm	890	320
	Uudet innovaatioalustat ja muut innovaatioavaukset	lkm	1 000	450
	Innovaatioalustoissa kehitettyjen ja pilotoitujen tuotteiden ja palvelujen määrä	lkm	1 000	450
	Kaupunkien kanssa innovaatioympäristöissä yhteistyötä tekevien yritysten määrä	lkm	5 00	250

Toimintalinja 2 (EAKR), Investointiprioriteetti 5

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Suomen tavoite (2023)	Itä- ja Pohjois-Suomen tavoite (2023)
*	Muuta tukea kuin rahoitustukea saavat yritykset	lkm	400	100

*	Yritykset, jotka tuovat uuden tai merkittävästi parannetun tuotteen (myös palvelu käsitetään tuotteeksi tässä yhteydessä) markkinoille (tuote on uusi markkinoilla) tuetun hankkeen seurauksena	lkm	235	127
*	Yritykset, jotka kehittävät uuden tai merkittävästi parannetun tuotteen (myös palvelu käsitetään tuotteeksi tässä yhteydessä) markkinoille (tuote on uusi yritykselle) tuetun hankkeen seurauksena	lkm	620	380
	Yritysten määrä, jotka käynnistävät tuen seurauksena t&k&i-toiminnan tai t&k&i-yhteistyön yliopistojen, korkeakoulujen tai tutkimuslaitosten kanssa	lkm	310	75
	Yritykset, joihin syntyy tuen seurauksena uusiutuviin energiaratkaisuihin/vähähiilisyiden tukemiseen perustuvaa uutta liiketoimintaa, esim. tuovat markkinoille uuden tuotteen tai palvelun	lkm	260	173
	Osaamisintensiiviset Start-up yritykset, joilla on merkittävät valmiudet uuden tuotteen, palvelun tai tuotantomenetelmän kehittämiseen hankkeen seurauksena	lkm	565	80
	Yritysten avoimen tiedon ja rajapintojen avulla toteuttamien uusien sovellusten määrä	lkm	265	120

Toimintalinja 2 (EAKR), Investointiprioriteetti 3

	Indikaattori	Mittayksikkö	Suomen tavoite (2023)	Itä- ja Pohjois-Suomen tavoite (2023)
*	Muuta tukea kuin rahoitustukea saavat yritykset	lkm	80	30
	Yritykset, jotka tuovat tuetun hankkeen seurauksena markkinoille uuden tai aiemmasta versiosta merkittävästi kehitetyn vähähiilisyttä edistävän tuotteen tai materiaalin	lkm	250	175
	Yhdyskuntien vähähiilisyttä edistävät uudet ratkaisut	lkm	200	95
	Yrityksiä hyödyttävät vähähiilisyiden demonstraatiomallit tai –ratkaisut	lkm	200	130
*	Tutkimus- ja kehittämisinstituutioiden vetämiin hankkeisiin osallistuneet yritykset	lkm	2 910	564
*	Säästetty energia (MWh)	MWh	609 565	ei asetettu

Toimintalinja 3 (ESR) – ESR:n osalta on asetettu vain kansalliset tavoitetasot

Investointiprioriteetti 6

	Indikaattori	Mittayksikkö	Suomen tavoite (2023)
*	työttömät ja työelämän ulkopuolella olevat alle 30-vuotiaat osallistujat	lkm	26 000
*	työttömät ja työelämän ulkopuolella olevat yli 54-vuotiaat osallistujat	lkm	8 600
	25–29 -vuotiaat	lkm	ei aseteta tavoitetta
	henkilöt, joilla ei ole perusasteen (ISCED 1) koulutusta	lkm	ei aseteta tavoitetta

Investointiprioriteetti 7 (ESR)

	Indikaattori	Mitta- yksikkö	Suomen ta- voite (2023)
	työttömät ja työlliset, ml. itsenäiset ammatinharjoittajat, yli 54-vuotiaat osallistujat	lkm	8 000
	tuettujen mikroyritysten sekä pk-yritysten lukumäärä	lkm	10 000
	henkilöt, joilla ei ole perusasteen (ISCED 1) koulutusta	lkm	ei aseteta tavoitetta

Investointiprioriteetti 8

	Indikaattori	Mitta- yksikkö	Suomen ta- voite (2023)
	työelämän ulkopuolella olevat ja työttömät miehet	lkm	1 300
	yrittäjinä toimivat naiset	lkm	380
	henkilöt, joilla ei ole perusasteen (ISCED 1) koulutusta	lkm	ei aseteta tavoitetta

Toimintalinja 4 (ESR), Investointiprioriteetti 9

	Indikaattori	Mitta- yksikkö	Suomen ta- voite (2023)
*	henkilöt, joilla on alemman perusasteen (ISCED 1) tai ylemmän perusasteen (ISCED 2) koulutus	lkm	28 200
*	osallistuvat opinto-ohjaajat, uraneuvojat ja muut ohjauspalveluiden asiantuntijat	lkm	21 000
	25–29 -vuotiaat	lkm	ei aseteta tavoitetta
	henkilöt, joilla ei ole perusasteen (ISCED 1) koulutusta	lkm	ei aseteta tavoitetta

Toimintalinja 5 (ESR), Investointiprioriteetti 10

	Indikaattori	Mitta- yksikkö	Suomen ta- voite (2023)
	työmarkkinaosapuolten tai kansalaisjärjestöjen täysin tai osittain toteuttamien hankkeiden lkm	lkm	55
*	työelämän ulkopuolella olevat, jotka eivät ole koulutuksessa	lkm	4 100
*	pitkäaikaistyöttömät	lkm	11 250
	25–29 -vuotiaat	lkm	ei aseteta tavoitetta
	henkilöt, joilla ei ole perusasteen (ISCED 1) koulutusta	lkm	ei aseteta tavoitetta